

Repertuars — teatru darba stūrakmens

Ar gadu miju iesācies jauns darba cēliens arī republikas teatros. Viss lielais skatuves mākslas draugu pulks pašlaik vērtē, ka izpildīti mākslinieku radošie nodomi aizvadītajā gadā un ko tie sola mums turpmāk. Pagājušā gada repertuara plāna realizēšanā un jaunajā repertuara plānā sezonas otrai pusē kā spoguļi kļūst redzama katra teatra radošā seja, radošā disciplīna, teksteja darba kārtība, tā plānošana, saītes ar skatītāju masām — it visi teatru darba pamatelementi. Tas tādēļ, ka repertuars ir viens no pašiem galvenajiem teatru darba stūrakmeņiem. Pareizi izvēlēts un sastādīts, precīzi izpildīts repertuara plāns ir pirmais un arī svarīgākais priekšnoteikums ilgstošam uzvarām skatuves mākslas laukā.

Jau apkopotu un sistematizētu svarīgākie dati par Padomju Latvijas teatru darbu aizvadītajā — 1952. gadā. Galvenajos virzienos sastādīts un apstiprināts republikas teatru repertuara plāns arī 1953. gada pirmajai pusē. Nepieciešams izdarīt dažus šķedzēnos par pašreizējo stāvokli mūsu republikas teatros un turpmākajiem uzdevumiem šai svarīgajā mākslas dzīves jomā.

Viens no pašiem lielākajiem trūkumiem, kas pērn bija vērojams republikas teatros, ir tas, ka uz mūsu skatuves tikpat kā nemaz neredzējām oriģinālu uzvedumus. Izņēmums šai ziņā ir vienīgi Jelgavas teātris, kur parādījies M. Zuntnera un A. Vilka luga «Pavasaris». Dailes teātris gan bija paredzējis inscenēt lugu pēc J. Granta pazīstamā stāsta «Vēja pusē» motīviem, bet tas pirmizrādē gaidām vēl pašlaik.

Tādējādi latviešu padomju dramaturģijas atpazīšana izrādījās tik dziļa un nopietna, ka to no sāstīguma stāvokļa nespēja izkustināt ne sabiedrības un preses trausmainās bašis, ne starprepublikāniskais dramaturģu seminārs Dubultos, ne arī izsludinātais lugu konkurss. Vajadzīga labuma un daudzuma oriģinālu nebija pērn un nav arī šodien.

Republikas teatru repertuara plāni 1953. gada sākumam liecina, ka stāvoklis uz labo pusī mainījies pavisam maz. Akademiskais Dramas teātris paredzējis iestudēt V. Lāča romāna «Uz jauno krastu» un P. Rozīša romāna «Cepiņš» dramaturģiskus. Jaunu oriģinālu cer uzvest Dailes teātris. Nopietni ar jaunajiem dramaturģiem turpina strādāt Jelgavas teātris, kura repertuārā uzņemta E. Ilmeres luga «Dzintara smēlāji». Visādā ziņā apsveicams Daugavpils Krievu Dramas teātra nodoms uzvest A. Brodeles lugu «Dedzīgās sirdis». Tas ir paraus, kuram nekavējoties vajadzēs sekot arī Krievu Dramas teātrim Rīgā.

Dibinātus pārmēģumus Mākslas lietu pārvaldei un republikas teātriem nācies dzirdēt par to, ka pārāk maza vērtība tiek veltīta latviešu dramaturģijas klasikai. Šajā kritiskā nopietni ieklausījies vienīgi Dailes teātris, kura turpmākajos darba plānos atrodam A. Upiša lugu «Apburtais loks».

Nevienam no latviešu padomju dramaturģijas darbiem nebūs iespējams parādīt Valsts operas un baleta teātrim, Muzikālās komedijas teātrim, Krievu Dramas teātrim, Jaunatnes teātrim un Leļļu teātrim.

Būtu nepareizi apgalvot, ka mūsu rīcībā esošās iespējas jau ir izsmeltas pilnos apmēros. Mākslas lietu pārvaldē ligumus par jaunu lugu sacerēšanu noslēguši A. Brodele, N. Vētra, M. Zuntners un A. Vilks. Ir zināms, ka labi sen jau konkrētus darbus iecerējuši J. Vanags, Fr. Rokpeinis, E. Zālte un citi dramaturģi. Fakts, ka neviena no šiem darbiem nav ietverts teatru repertuara plānos nākošajam pusgadam, liecina, ka teatru un Mākslas lietu pārvaldes sadarbība ar dramaturģiem ir patiešām vāja un formāla. Galvenais uzdevums pašlaik ir kopīgiem spēkiem sekmīgi novest galā šīs labi domātas ieceres. Tam sagādātas visas iespējas. Partijas XIX kongress ienesis pilnīgu skaidrību daudzos dramaturģijas pamatjautājumos. Atmaskotas un līdz ar to likvidētas aplamās teorijas un uzskati, kas apgrūtināja dramaturģu darbu un aizvirzīja viņu radošos pulkus maldā ceļos. Rakstnieku savienībai un Mākslas lietu pārvaldei tagad atliek novērst visus iespējamos objektīvos šķēršļus, lai plāni un solījumi pārvērstos jaunās, pilnvērtīgās padomju lūgās.

PSKP Centrālās Komitejas vēsturiskie lēmumi ideoloģijas jautājumos izvirza uzdevumu — visus radošos spēkus un iespējas mobilizēt padomju lugu uzdevumiem. Republikas teatru darbs pagājušajā gadā liecina, ka šis uzdevums netiek izpildīts. G. Gulias luga «Labā pilsēta» Akademiskajā Dramas teātri, A. Kachara luga «Jaunā zeme» un N. Virtas luga «Pēc trim gadiem» Dailes teātri piedzīvojušas pavisam niecīgu izrāžu skaitu, pašlaik jau faktiski nogājušas no skatuves. Tas nozīmē republikas vadošajos dramatiskajos teatros. Šo negatīvo fakti tikai par daļai spēi mīkstināt tas, ka gada noslēgumā Akademiskais Dramas teātris veica augstā idejiskā un profesionālā līmenī divu padomju lugu — P. Maļarevskas drāmas «Pirms vētras» un A. Simukova komedijas «Meitenītes daļaviņas» inscenējumus.

Krietns skaits padomju autora lugu paredzēts jaunajā repertuara plānā. Tādu darbu uzdevumi kā A. Sofronova jaunā luga «Citi dzīvot nerīkst», mūsu kaimiņu Igaunijā ievērojamā dramaturģa A. Jakobsona jauno lugu inscenējumi būs nopietns solis uz priekšu mūsu teatru attīstībā.

Par dziļas nozīmības pilnu notikumu republikas mākslas dzīvē sola izvērsties R. Valjāna pazīstamās lūgās «Pulkvedis Fosters atzīst sevi vainīgu» uzvedums Dailes un Krievu Dramas teatros.

Sabiedrība prasa un gaida, lai šo lugu iedzīvināšanā uz skatuves teātri tiek lietā visus savus radošos spēkus, materiālos un tehniskās iespējas. Viduvējības te nedrīkst būt! Viduvējība jau būs neveiksme!

Pienācīga vieta teatru repertuārā plānos ierādīta krievu un lietuvu klasikai.

Tas viss rāda, ka Padomju Latvijas teatru repertuars šā gada pirmajā pusē ir samērā plašs un daudzpusīgs. Tomēr tajā, bez jau pieminētajiem, aīklājas virkne citu trūkumu. Tā vien liekas, ka šā darba plāna sastādītāji labprāt izvēlējušies jau iebrauktus un pārbaudītus ceļus. Maz šajos plānos ir drosmīgu, radošu meklējumu, interesantu atradumu. Pa lielākai daļai tās ir pazīstamu autoru pazīstamas lūgas. Acīm redzot LPSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvaldei ir pārāk vājas saītes ar Maskavas, Leningradas, Kijevas un citu padomju zemes kultūras centru vadošajiem teātriem. Pārāk lēni uz mūsu republikas teatru skatuvi tiek iedzīvināts viss jaunais, interesantais un patiesi vērtīgais, kas parādījies tur. Vēl joprojām mums ir pilnīgs noslēpums lūgas, ko uzved Aizkaukaza, Vidusāzijas un citu attālāko republiku teātri. Pašus pirmos soļus esam spēruši, lai iepazīstinātu mūsu skatītājus ar tautas demokrātijas zemju dramaturģiju. Tas viss liecina, ka teatru repertuara sastādīšanas ziņā vēl daudz ko var vēlēties.

Sabiedrības uzmanība jau sen pievērsta tam faktam, ka mūsu republikas teātri vienmērīga, ritmiska darba vieta strādā rāvieniem, jaunās izrādes parādās ar nokavējumu un daudzas nemaz neparādās. Presē jau tika aizrādīts uz istiem pirmizrāžu «plūdiem» pagājušā gada pēdējās nedēļās, kas, protams, sēkoja ilgstošam klusuma brīdim. Viens pats Krievu Dramas teātris pērn savus jauniestudējumus parādīja skatītājam kopumā ar vairāk nekā simt dienu nokavējumu lepretim plānotajam. Šie fakti paši par sevi runā pietiekami skaidru valodu. Tautai, skatītājiem ir pilnīgas tiesības prasīt no LPSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvaldes, lai tā nodrošinātu ritmisku, plānvēdīgu darbu arī republikas teatros. Tas panākams, rūpīgi sastādot, izkārtējot un realizējot repertuara plānus, kas ir katra teatra radošā darba drošais pamats.

LATVIJAS PSR AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRETS

Par apbalvošanu ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda rakstu

Par gūtajiem panākumiem mākslas laukā apbalvot Latvijas PSR Valsts kori ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda rakstu.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Priekšsēdētājs K. OZOLIŅŠ
Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Sekretārs K. GAILIS
Rīgā,

1952. gada 31. decembrī

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

11. JANVARĪ

Nr. 2 (417)

Maskavā, Tretjakova galerijas telpās, atklāta Vissavienības 1952. gada tēlotāja mākslas izstāde. Tajā ar vairāk nekā septiņi simti darbiem pārstāvēti pāri par trīs simti Maskavas, Leningradas, Krievijas Federācijas, Ukrainas, Lietuvas, Latvijas, Azerbaidžānas, Kirgizijas, Gruzijas, Uzbekijas mākslinieki, ievērojama daļa izstādīto darbu veltīta vēsturiski revolucionārajai tematikai. Monumētālais darbs ir Leningradas gleznotāju V. Serova, V. Podkovirina un D. Beļajeva «V. I. Lēņina runa Putilova rūpnīcā 1917. gada 12. maijā». Par Batumi proletariāta revolucionāro cīņu biedra J. V. Staļina vadībā stāsta D. Nalbandjana glezna «Batumi demonstrācijas priekšvakarā 1902. gadā». Izstādē ir vairāk zānu gleznu nekā Uzbekijas mākslinieki, ievērojama daļa izstādīto darbu veltīta vēsturiski revolucionārajai tematikai. Monumētālais darbs ir Leningradas gleznotāju V. Serova, V. Pod-

Attēla: N. Daņilina gleznas «Pajokojušas» reprodukcija.

ZALĀ LĀDĪTE

MIRDZA OSITE

Sortētāja kaut kā neveicās. Uz liecēja mani panāk un garām aizstēdzas pat pirmās klases skolnieki. Lai nebūtu jādod ceļš automašīnām un jābrien kupenās, pāriešu pāri liecēja grāvim un soļoju pa vēja nopūsto vāsaras kājceliņu.

— Vēlta, kas mums lēcies? Mēs čapojam un snažam.

Tā ir pasta darbiniece Monika, meiča manos gados, bet pīcīgāka. Sūdzēties nevaru, mēs satiekam puslīdz labi. Pienākusi klāt, viņa aicina mani atpakaļ uz ceļu.

— Varbūt nevis snažam, bet skumetam un pārdomājam šo to.

Monika nekad nav mīlējusī runāt aplinkus, caur puķēm:

— Ā, tevi, droši vien, satraucis tas raksts avīzē? Neko neparadīsi, jālabojas, meitenī.

Protams, vainīgs arī raksts rajona avīzē. Bet ne jau nu tā, kā to, varbūt, iedomājas Monika. Avīze mani sevīki nav aizvainojusi, lai gan raksta autors sprīdē apmēram tā: Slāvisrūs tautas nama vadītāja Vēlta Dacīte visu grib panākt tikai saviem spēkiem, gleznaini runājot — grib uzcelt namu viena pati. Viņai nav noteikta aktīva, viņa joprojām neprot organizēt.

Monika mani paveik saņep. — pa liecēju aizdrāžas motociklets. Tad viņa saka:

— Tiesām, dažbrīd tu esi divaina. Neprot kaut kā, varētu teikt, ieslīdēt cilvēkus...

— Nu jā, neprotu klanīties un līskēt.

Monika pārmezdama nogroza galvu:

— Nepārspīlē. Kāpēc tavā tautas namā skolotāji redzami tik reti?

— Viņiem taču savs darba lauks.

— Ja laipnāk uzaicināsi — gan viņi atļiecinās laiku arī tautas namam. Un ne tikai kā izpildītāji, kā dramatiskā pulciņa vai kora dalībnieki, bet arī kā daudzu citu pasākumu iniciatori. Un ko tur slēpt — arī kolchozniekus pie tevis redz pamaz...

— Vai es ar cilpiņu viņus vilksu? Sarīkojumos un uz kino izrādēm nāk no visām malām. Bet citos vakaros...

Patī jau gudroju: ko vienkāršais kolchoznieks man var dot? — es taisnojos.

— Pirmā kārtā viņš ir lasītājs, skatītājs, klausītājs, savu reizi deļotājs vai dziedātājs. Kurš tad nu no viņiem būs tā brīnumpulvera izgudrotājs?

Vēlgi pasācīt — Vēlta Dacīte strādā bez aktivistiem. Bet kur lai es tos aktivistus zvejoju?

— Kādej tad Liepnieku tautas namā tā veicas?

— Liepniekos ir citādi. Tur vidusskola, mežrūpniecības kantoris, dzirnavas, ambulance...

— Vai tu Liepniekos esi bijusi?

Es saraucu pieri, sāku atbildēt asāk:

— Monika, man, kā redzi, divas rokas un divas kājas. Kamēr apmeklēju kolchozos visus sarkanos stūrišus, pagājušā nedēļā pat uz pirti netiku.

— Vai tad Liepniekos nerūpējas par savas apkalmes sarkanajiem stūrišiem?

Klusēdama atmetu ar roku. Patlaban esam uzgājušas kalnīpā. Lejā tālu saredzams lielceļa platais tepeklis baltais audeklis līdz pašiem upmalas kārkliem. Pīlekusi plaukst uz acīm, saskatu pajūgu, kas lēnām tuvojas.

— Monika, vai redzi tur lejā ratus?

Tajos lejūti divi zirgi.

— Jā, tur kāda sieva brauc ar piena kannām. Laikam uz rajona pienotavu.

— Es viņu sastopu braucam ļoti bieži... Tuvāk nepazīstu. Skiet, ka to Liepnieku puses.

Nezin kāpēc man nepatīk viņas seja: plati vaigu kauli, deguns liels un apsarais, acis tādas tumšas... Ik dienas ved pienu. Un ik dienas esmu ievērojusi, starp kannām viņai savāda zāja lādīte, kuru šī milzuma uzmana.

Vienu dienu bija apklāta ar zirgu segu. Bet vedējai tas vēl par maz. Viņa uzmet lādītei arī salmu maišu, un pati nu sež uz katliem ratu deļiem.

— Kas tur varētu būt? — arī Monikai acis pavid tāda kā zipkāriba, kā nesaprašana.

— Varbūt, braukdama uz pilsētu, pazagsus tirgojas ar kaut ko... varbūt, ja ne pati, tad kaimiņiene kolchoza noceļpj kaut ko...

— Katrā ziņā tur jau nu kaut kas ir iekšā, kas tā jāsaudzē.

— Kā to izdibināt? — es parāstu plecus. — Neviena taču tā tīri no zila gaisa par vedamo cita vezumā neinterešojas.

Braucēja tuvojas. Sniega uz liecēja te maz. Smagie ratī ar piena kannām valstās un grab. Kā tad, arī zālā lādīte atrodas savā vietā.

Monika smaidīdama pienāk pie raverī cilvēku sirdis.

— Labrit, krustmāt. Vai tad ar ragavām nebūtu vieglāk?

— Ar ratiem drošāk. Ne tev atkušņa jābaidās, ne uz pīkajiem pauriem jāmocās...

— Krustmāt, kas jums tur tai zālajā lādītē? Lūk, mana draudzene to jau sen ieskatījusi, bet nevar izgudrot.

— Ha-ha-ha! — piena vedēja labirdīgi smejas. — Tiesa, meit, tevi tikai pirmo reizi mūžā redzu. Bet tava draudzene ar dzirkstošajām acīm, — tā gan vienmēr noskatījusies uz manu zājo lādīti tā, it kā es tani čūskas vadātu. — Sieva paceļ lādītes vāku.

— Skaties, bet labi ātri. Mana manta nemil drēgnu gaisu.

Es pārsteigta skatos un jūtu, ka maz ko dzirdu no Monikas un piena vedējas sarunas.

Zālajā lādītē — nu, kas to būtu varējis iedomāties — grāmatas! Ja gan, rajona bibliotēkas grāmatas.

Krustmāte Zelma — piena vedēja — ar tām kārtīgi apgādājot savu kolchoza lasītājus. Saņep un nodod. Atvēd un aizved.

— Vēlta, skaties un mācies. Lūk, tev Liepnieku bibliotēkas aktiviste! — Monika mani sapurina šiz pleca.

— Bet ko jūs draudzene bija domājusi par mani? — valcā sieva ar raupjo sejas izteiksmi, un, uzzinājusi, ka noturēta par spekulanti, skāji iesmejas.

Redzēdama manu apmulsumu, viņa jautā:

— Meitīn, bet kas jūs esat?

— Tautas nama vadītāja.

— Tik jaunīpa! — braucēja sasit plaukstas. — Tik sīcina... Es līdz šim prātoju, ka jūs esat vēl skolniece. Nu, atbrauciet pie mums uz Liepniekiem. Kaut ko labu redzēsiet vēl vairāk.

Zīrēt nepacietīgi sakustina ratus. Kad pajūgs attālinājies, Monika man ieknieb sānos:

— Vēlta, cik aplami tu raksturoji šīs sievas seju. Istenībā enerģiski vaibeti, gudras acis.

Jā, tagad arī es to redzu. Un saprotu, ka daudzējādi esmu vēl naīva meitene. Patiešām, viena pati es nekur tālu netikšu, lai arī skraidītu tā, ka nebūtu vajās no pīti nopērties. Cik maz pazīstu cilvēkus, cik muļķīgi domāju par viņiem! Un es pateicībā sateveru Monikas plaukstu. Viņa palīdzēja atklāt zālās lādītes noslēpumu. Tagad man pašai jāatrod atslēga, ar kuru atvert cilvēku sirdis.

Par padomju aktiera moralo seju

«Lai aktieri saprot, kādu uzdevumu mums visiem izvirzījis dzīve, kādi pienākumi gulstas uz mums skatītāju visplašāko masu priekšā. Tos izpildīs vienīgi tas, kas pletas ar šim mūsu kopīgā celtniecībā un kopā ar tām aug.»

Sajos padomju teātra izcilā darbinieka K. Stajslavskā izstāstos vārdos ietverta vesela ētiska programma. Kad Stajslavskis runā par aktieru līdzdabību kopīgajā celtniecībā, par izaugsmi kopā ar tautu, — viņš, protams, ar to ir domājis ne tikai aktiera profesionālo pienākumu tiešu pildīšanu: mūsu laikmeta dzīvo ideju propagandēšanu ar maksimāliem līdzekļiem, dzīves atspoguļošanu uz skatuves un teātra mākslas milzīgo audzināmo lomu pagātnes paliekā iznīdēšanā. Augt kopā ar tautu — tas nozīmē vispār būt tās cīņai, kopā ar tautu, stādot sev par paraugu padomju sabiedrības labāko — avangarda cilvēku — komunistu izcilās rakstura īpašības, augt arī morālā ziņā, kopā ar tautu radīt padomju pilsoņa jauno sadzīvi, jauno morāli un ētiku, būt to nenogurstošam propagandistam kā uz skatuves, tā arī dzīvē.

Aktieru (un ne tikai aktieru) vīdā vēl sakņojas ieskaits: tas jau ir skatuves mākslinieks, tas jau ir talants, — viņam daudz kas atļauts... Nel! Arī viņam nav atļauts nekas tāds, ko padomju morāles normas nolieģuši visiem padomju cilvēkiem. Un nav nekā kaitīgāka par viedokli, it kā apdāvinātiem aktieriem pieļaujams «izņemama stāvoklis». Ir vēl viens aizspriedums teātra ļaužu vidē. Tas, ko aktieris dara uz skatuves, par ko viņš agīt ar visu savu māksliniecisko talantu un dežību teātri izrādes laikā, it kā nepavisam neesot viņam obligāts paša dzīvē, ikdienā. Viņiem ir vietā atgādinājums, ka mūsu zemē nav nedz «divkāršu» likumu, nedz divējādas morāles. Par šiem cilvēkiem ļoti labi pateicis Stajslavskis:

«Ja skatuves mākslinieks negrib nonāvēt savu daiļradi, — lai viņš neskatās uz dzīvi ar sīkpilsona acīm. Sīkpilsonis nevar nekad būt mākslinieks, kas būtu šāda nosaukuma cienīgs» (Pavairojums mūsu. — Red.).

Padomju satīra nežēlīgi šauts cilvēkus, kas sabiedrībā vēlas ar dedzīgām runām pret vienību vai otram pagātnes paliekām, bet mājās, ikdienas dzīvē paši nav atsvabinājušies no tām. Ir īpaši un ļoti zīmīgs apzīmējums šādu ļaužu raksturošanai: mūsu tauta viņus sauc par divkāršiem.

Bez vispārējām padomju morāles normām, kas ir pilnīgi obligātas padomju aktierim, gluži tāpat kā jebkuram citam mūsu zemes pilsonim, pastāv vēl arī sava īpaša aktiera ētika, kas ir padomju ētikas tiesas tālākas attīstības rezultāts teātra darba un sadzīves specifiskajos apstākļos. Mēs daudz un bieži runājam par Stajslavskā sistēmu, studējam to, apņemamies, ka viscaur ievērosim un pildīsim tās prasības, bet dažkārt aizmirstam, ka ētikas problēmas, aktiera morālās uzvedības problēmas ir šīs sistēmas neatņemama un turklāt svarīgākā sastāvdaļa. Skatīti, tieši ar to, ar šīs Stajslavskā sistēmas studēšanu un apgūšanu. Stajslavskis uzskatīja, ka skatuves mākslinieciskā morālā seja ir ārkārtīgi liela nozīme. Visos savos darbos viņš daudzkārt aicināja izvēlēties teātri, tūlīt un skaidru, patiešām radošu atmosfēru, pašizvēlēti strādāt, lai celtu visprogresīvāko, vispilnīgāko teātri pasaulē, aicināja nesaudzīgi izskaust teātra dzīvē visas aizspriedumus un trūkumus, kas tur iesakņojusies pagātnē. Atcerēsimies viņa slaveno sarunu ar V. Nemiroviču-Dančenko par trupas sastādīšanas principiem, kad viņi abi bēvē vīcināšanās, stingri un noteikti noraidīja vienu vai otru kandidātu, pat ja ruha bija par ļoti spējīgiem aktieriem, tikai tāpēc, ka to morālā seja viņiem šķita nepietiekami skaidra un tīra. Stajslavskā atsaisto novēlējumu skaitā mēs atrodam arī šādu:

«Katra teātra jaunrades dzīves traucējums ir nozēģums.»

«Nokavēšanās, slinkums, kaprizes, histērija, slikti raksturs, lomas nezināšana, nepieciešamība divreiz atkārtot vienu un to pašu — tas viss vienlīdz kaitē lietai un tāpēc jāizskauz.»

Nenoliedzami, padomju aktieru lielam lielam vairākumam patur ciena un ievēro šos aktiera izturēšanās noteikumus, ievēro padomju pilsoņa un padomju skatuves mākslinieciskās uzvedības normas. Ista dzīva mīlestība un uzticība savam darbam, radot augstu vērtējamus padomju skatuves mākslas sniegtumus, neatlaidīgi pūlīgi, gatavojot jaunas izrādes, — lūk, kas raksturo

mūsu aktieru lielam lielam daļu. Un šīs īpašības izpaužas pat gadījumos, kurus varētu nosaukt par ārkārtīgiem, bet kas tajā pašā laikā ir pietiekami tipiski.

S. g. 3. janvārī, lūgas «Pirms vētras» izrādes laikā Latvijas PSR Valsts Dramas teātri aktīsei O. Stajslavskim, kurai, sākot ar otru aktu, vajadzēja tēlot strādnieces Glafiras lomu, pirmajā aktā uz nāca smaga sirds lēkme. Sufliere A. Tamulena, kas agrāk bijusi aktīse, nāca ar priekšlikumu aizstāt saslimušo un līdz ar to izglābt izrādi, jo citādi to katrā ziņā būtu vajadzējis pārtraukt. Tā arī izdarīja. Izrāde turpinājās, un skatītāji pat nenojauta, kas noticis aiz kulisēm.

Līdzīgs gadījums pagājušā gada beigās notika arī Dailies teātri. Kad aktieris K. Pabriks tūlīt pēc ļoti nopietnas sirds lēkmes tomēr devās uz skatuves un tēloja Maņilova lomu «Mirušajās dvēselēs». Jelgavas Dramas teātra aktīse V. Liepiņa, lai gan viņai bija paaugstināta temperatūra, devās izbraukumā uz lauku rajonu, lai neizjauktu tur paredzēto izrādi. Latvijas PSR Valsts Krievu Dramas teātra aktīse J. Buncuka izbraukumā uz Liepāju izrādes laikā pakrita un stipri sadauzījās, bet tomēr notēloja šajā izrādē lomu līdz galam un piedalījās arī pārējās izbraukuma izrādēs. Muzikālās Komedijas teātra aktīsei A. Kiseļovai pulksten četrās pēcpusdienā paziņoja, ka viņai jāatstāj vakara izrādē viena no galveno lomu tēlotājam, kas pēkšņi saslimusi. Protams, aktīsei bija pilnīgas tiesības atteikties no tamlīdzīga uzdevuma, taču viņa to nedarīja, lai varētu notikt paredzētā izrādē, un savu lomu godam veica.

Tiesa, visi šie gadījumi (bet tāds varētu nosaukt vēl ne mazumu) liecina ne vien par aktieru pašizvēlēti, bet arī par acīm redzamiem trūkumiem teātru darbā, jo tur bieži vien nav laika sagatavot lomu dublētāji. Taču minētie piemēri noder kā raksturīga liecība par mūsu skatuves mākslinieku lielam lielam vairākumam augsto apzinīgumu, par viņu izkopto atbildības sajūtu.

Diemžēl, līdzās šādiem piemēriem mūsu teātru dzīvē jāsadūdas arī ar gluži pretēju rakstura parādībām. Nesen sabiedrības uzmanību saistīja gadījums Muzikālās Komedijas teātri, kas notika pērnā gada 28. decembrī, un jau aplūkots preses slejās. Skatuves mākslinieks A. Ozerovs, sīku egoistiskas dabas motīvu pamudināts, kategoriski atteicās «Arslin Malān» izrādes trešajā cēlienā dziedāt duetu ar savu partneri, ar kuru viņš neilgi pirms tam bija saķīlojies. Protams, administrācija un režisors nevarēja apmierināt šo nevēlamo kaprīzi. Izrādē pēc otrā cēliena pārtrauca un skatītājiem atmaksāja naudu. Tādējādi Ozerovs ievīka savas personīgās kildas ne vien visu teātra kolektīvu, bet arī vairākus simtus skatītāju, kas ir dziļi apvainoti un sašutuši par šo nedzirdēto notikumu. Sevišķi nepatīkami vēl ir tas, ka Ozerovs, lai izvairītos no atbildības par savas rīcības sekām, nekautrējās aizbildināt savu kaprīzi ar slimību, starpbrīdī pēc otrā cēliena paziņojot, ka viņam uzņakusi sirds lēkme, un pieprasīja izsaukt ātro palīdzību. Atbilstošas ārstniecības lēkmi, — Ozerovam bija vienīgi mazliet pātrināts pulss. Kaut gan Ozerovs mēģināja ārsti iebiedēt, piedraudēdams viņai ar tiesu un citām nepatīkšanām, tā viņu par slimu neatzina un no pienākumu pildīšanas izrādē neatsvabināja. Raksturīgi ir vēl tas, ka Ozerovs atteicās ar ātrās palīdzības mašīnu doties uz slimnīcu, lai tur viņu sīki un vispusīgi izmeklētu speciālisti.

Gadījumam ar Ozerovu padomju teātra vēsturē nav precedenta. Bet tas nebūt nav kaut kas sevišķi negaidīts šā aktiera uzvedībā, jo Ozerovam jau agrāk gadījušās nepieļaujamas kaprizes gan izrāžu laikā, gan arī mēģinājumos, kad lieta nonākusi pat tik tālu, kā pagājušā gada 7. jūnijā, kad viņa vainas dēļ nācies pārtraukt mēģinājumu, kurā piedalījies viss kolektīvs. Izrādās, Ozerova uzvedība teātri ir neciešama, sevišķi attieksmēs ar tehnisko ceļu darbiniekiem un kora māksliniekiem.

Jāpabrīnās par to, ka teātra kolektīvs, partijas organizācija un arodorganizācija tik ilgi cietušas šā katru mēra sajūtu zaudējušā «zvaigznes» izlēcienu. Bet vēl lielāku izbrīnu rada tas, ka teātra vadība nekādā veidā nav sodījusi Ozerovu par viņa pārkāpumiem! Un tagad viņš dižojas ar to, ka viņam neesot neviena soda (!)...

Lūk, patiešām pilnīgi nesaprotama labirdība!

Te mēs pienākam tuvu klāt problēmai par cīņu pret pagātnes palieku kroplīgām izpausmēm un padomju morāles normu pārkāpumiem. Ko rada prakse? Piemēram, Jelgavas teātri palieku aizraujas ar administratīviem sodiem: aktierim Kikulinam pavēlēs izteikti 11 (vienpadsmit!) rājieni pār dzeršanu. Skaidrs, ka šiem rājieniem ir visai maza vērtība, viši pie tiem «pietod», un nevienš tos vairs neuzskata par nopietnu lietu. Bet ir vēl arī otra galējība, un ar to mēs saduramies tieši Muzikālās Komedijas teātri, kurā direktors izsludinājis sevi par «principālu» pretinieku rājieniem un citiem administratīvo sodu veidiem, pajaudamies vienīgi uz «biedrisku» pierunāšanu un pārliecināšanu. Kur noved šāda liberāla politika, rāda Ozerova piemērs. Starp citu, Muzikālās Komedijas teātra praksē var minēt vēl vienu līdzīgu gadījumu, kas bijis agrāk. Gadu pirms pieminētā ārkārtējā notikuma skatuves māksliniece Tomgorova, kas piedalījās operetes «Brīvīte» izrādē Stellas lomā, pirms pēdējā cēliena aizgāja no teātra tikai tāpēc, ka steigās uz vīcienu, — viņai, lūk, vajadzēja braukt uz Maskavu pie viņa, lai sagādātu Jaungadu izrādi pabeidza... bez Stellas! Kaut arī Tomgorova biedru tiesas priekšā atzina sevi par vainīgu, taču sods, ko viņa saņēma par šo pārkāpumu, bija vairāk kā liberāls.

Minētie gadījumi, protams, ir ārkārtīgi, un par tiem arī jārunā kā par tādām. Bet ir vēl citi, mazāk spilgti piemēri teātru ikdienas dzīvē, kuriem sabiedrība patēr garām kā tādām, kas «nav pelnījušas ievērošanu».

Daudzi trūkumi, kurus pieņemts uzskatīt par maziem, galu galā noved pie lielām nepatīkšanām. Ozerova kildai ar partneri pamatā bija tenkas. Bet vai šis jaunums nav iesakņojies arī citos teātros, tēsa, vārbūt ne tik plašos apmēros? Nezin, vai atradīsies kāds, kas to mēģinās noliegt. Starp citu, ir vērts atcerēties, ko par to saka Stajslavskis: «Cīnieties pret ļaudīm, kas izplata dažāda veida tenkas...»

Ozerova rupjība un kaprizes, protams, ir, ja tā varētu teikt, sava veida kalngals. Bet vai negadās sastapt šādus trūkumus, tikai ne tik spilgti izteiktus, arī citu skatuves mākslinieku uzvedībā, citos kolektīvos? Un tie jākonstatē — kad tie neizpaužas tik asā formā, mēs samierināties ar tiem. Līdz ar to mēs nodarām grūti izlabojamu vai pat neizlabojamu ļaunumu. Tieši to bija domājis Stajslavskis, teikdams: «Ja aktieris ir patmīlīgs, viegli aizvainojams, nervozs, ātri uzbudināms, viņš pastāvīgi ir slīktā omā un saindē sev un citiem vispārējo labo noskaņojumu, kas ir nepieciešams jaunradei. Tieši tāpat, ja teātri nav ētisks un disciplinārs, tajā nav iespējama arī labvēlīga atmosfēra jaunradei.»

Padomju aktiera morālās sejas pilnveidošanā liela loma jāveic kritiķu un paskritiķu. Taču tieši aktieru vidē ļoti bieži jāsastopas ar sevišķu neiecietību pret kritiku. Biedru, kas atklāti izteicis negatīvu spriedumu, negatīvas domas vai pat tikai kritiskas piezīmes par sava koleģa veiktumu, palaižam ieskaitā «personīgajos ienaidniekos» un bēdz ar viņu sašveicināties. Dažkārt neiecietība pret kritiku noved pie tā, ka vesels kolektīvs zaudē spēju paskritiski novērtēt savu darbu. Tā Krievu Dramas teātra radošais kolektīvs nesaredz pats savus trūkumus, bet visu vainu uzveļ vadībai.

Lielākā vai mazākā mērā pagātnes palieku izpausmes sastopamas arī citos teātros. Tām jāpiesaka nesaudzīgs karš. Gluži tāpat nesaudzīgi jācīnās arī pret liberālu nostāju, samierināšanos ar tām. Nezaļās jāizravē, kamēr tās vēl nav paguvušas laist dzijas saknes. Tāpēc mēs esam par to, lai partijas un arodorganizācijas, kā arī biedru tiesas un pārējie sabiedriskās domas organi teātros nodarbotos ar padomju ētikas un morāles pārkāpšanas jautājumiem nevis tikai tad, kad valrs klusēt nav iespējams, bet gan daudz agrāk.

Komunistiskā partija, padomju vara un visa mūsu tauta vēlti mākslai un tās darbiniekiem izcilu uzmanību un gādību. Nekur aktieris, skatuves mākslinieks nav pacelts tādā augstumā, kā tas ir pie mums, uzvarējušā socialisma zemē. Tāpēc jo lielāka ir mūsu skatuves mākslinieciskā atbildība, tāpēc jo tirāka, skaidrāka ir cildenāka jābūt viņa morālajai sejai. Tikai morāli nevainojamji mākslinieki spēs radīt mūsu dižā laikā, padomju tautas cieņu teātri.

Literaturas un mākslas darbinieki Padomju vēlēšanu sagatavošanā

Kopā ar visas Padomju Latvijas darbaļaudim vietējo Padomju vēlēšanu organizēšanā aktīvi piedalās arī rakstnieki un tēlotāji mākslinieki. Darbam vēlēšanu komisijās Rīgas apgabala darbaļaudju deputātu Padomju vēlēšanas izvirzīti Latvijas Padomju mākslinieku savienības biedri V. Medvedevs, A. Kuzmenko un V. Kuzmenko. Rindai mākslinieku uzticētas konsultācijas agitpunktu dekorēšanā. So uzdevumu Stajslava rajonā veic mākslinieks J. Nikitiņš, Kirova rajonā — P. Asejevs, Proletarietu rajonā — V. Začņajevs, Molotova rajonā — H. Veldre, Maskavas rajonā — J. Feoktistovs, Sarkanarmijas rajonā — M. Vitoliņš, Ļeņina rajonā — A. Toropiņš, Jūrmalas rajonā — V. Karjākins un V. Tiščenko.

Rīgas pilsētas Kirova rajona 8. agitpunkta, kas darbojas Kr. Barona ielā 14, vadība uzticēta Latvijas Padomju rakstnieku savienības partijas pirmorganizācijai (sekretārs A. Balodis). Sadarbībā ar Valsts Latviešu un krievu mākslas muzeju, žurnāla «Padomju Latvijas Komunistu» redakcijas, Latvijas Padomju mākslinieku savienības, kino, teātra «Rīga», fabriku «21. Jūlijs», «Avangards» un citu kolektīvu pārstāvjiem, agitpunkts pēc konkrēta plāna izvērs dažādas ar Padomju vēlēšanām saistītas pasākumus. No Rakstnieku savienības kā agitatori darbojas dzejnieki Olga Lisoška, Bruno Sauliņš, Andris Vējāns, Tāllvaldis Brīķis, prozaiķis Valdemārs Branks un citi. Mākslinieku savienības agitbrigāde 15 mākslinieku sastāvā savā instrūcijas sanāksmē noklausījās gleznotāja J. Nikitiņa referātu «Mūsu uzdevumi Padomju vēlēšanu sagatavošanā» un savstarpējās pārrunās iztirzāja aktuālākos jautājumus, kas interesē plašās vēlēšanu masas. Satiekoties ar vēlētajiem, lekcijās agitpunktos konkrēti jānoskaidro padomju mākslas

uzplaukums socialisma apstākļos, tās idejiskais un meistariības pārkums par buržuāzisko mākslu, kas imperialistiskajās zemēs nonākusi pagrīdā un marasma stāvoklī. Tajā pašā laikā katram agitatoram PSKP XIX kongresa vēsturisko lemmu gaismā jāatklāj arī padomju mākslas trūkumi, kas vēl kavē tās strauju virzīšanos uz priekšu.

Sakarā ar gatavošanos Padomju vēlēšanām rakstnieki un mākslinieki no Rīgas paredz ierasties arī republikas lauku rajonos. Uz Apes rajona kolchozu «Oktobris» dodas mākslinieki A. Mallitis, V. Valdmanis, V. Albergss, R. Podobedovs, Z. Haskins un citi, kur palīdzēs rajona agitpunktam un mākslinieciskās pasdarības kolektīviem lozungu, plakatu, sienas avīžu un goda plakšņu pagatavošanā, satiksies ar vēlētajiem. Agitbrigāde sakārtos materiālu referatam kolchozniekiem «Padomju Latvijas tēlotāja māksla 1952. gadā».

Padomju vēlēšanu sagatavošanā — gan darbojoties vēlēšanu komisijās, agitpunktos un agitbrigādēs, gan iestudējot jaunu laikmetīgu materiālu (deklamācijas un dziesmas) koncertpriekšnesumiem — aktīvi piedalās arī republikas skatuves mākslas meistari, kultūrizglītības iestāžu kolektīvu aktīvi.

Latvijas Valsts izdevniecība sakarā ar vēlēšanām laidusi klajā I. Skadareviča brošūru «Amerikas imperialisti — miera, demokrātijas un socialisma nīkātāji ienaidnieki». Tuvākajā laikā parādīsies prof. V. Miškes brošūra «Cīņa pret buržuāzisko nacionālisma izpausmēm Latvijā» un Molotova rajona izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieka Z. Zuiņmača brošūra «Strādnieka ceļš», tāpat vairāki daudzkrāsaini vēlēšanu plakāti un lozungi latviešu un krievu valodās.

Teātru repertuārs 1953. gada pirmajā pusē

Visos vienpadsmit republikas teātros šā gada pirmajā pusgadā paredzēti 50 jauni inscenējumi. No tiem 25 inscenējumi būs padomju dramaturgu darbi, 10 krievu klasikas, 10 Rietumeiropas klasikas lūgas, 4 Rietumeiropas mūsdienu progresīvo rakstnieku lūgas un viena latviešu klasikas lūga.

Par zināmu pagrieziena šogad jāuzskata tas, ka teātru repertuārā paredzētas vairākas jaunas latviešu padomju dramaturgu lūgas. Ja visā 1952. gadā inscenēti tikai viens latviešu padomju dramaturģijas darbs, tad šogad tikai pirmajā pusgadā vien paredzēti uzvest šādus jaunus darbus: Stajslava premijas laureāta A. Griģuļa jauno komediju «Profesors iekārtojas» (Dailies un Liepājas Dramas teātri), kurā tēlots Padomju Latvijas zinātnieku darbs, Viļa Lāča romāna «Uz jauno krastu» un P. Roziša romāna «Ceplis» dramatisējums (Akademiskajā Dramas teātri), lugu «Zvejnieki» pēc J. Granta stāsta «Veļa pusē» (Dailies teātri), E. Ilmeres lugu «Dzintara smēļi» (Jelgavas teātri) par sveķu tēcinātājiem, par mūsu republikas komjauniešiem. Operas un baleta teātris uzvedīs komponista A. Liepiņa pārstrādāto baletu «Laima» un Daugavpils Krievu Dramas teātris A. Brodeles lugu «Dedzīgās sirdis».

Nopiētņu vērtību šogad teātri pievērsuši tādā darbu uzņemšanai repertuārā, kurī runā par cīņu par mieru, atmasko kara kurinātājus. Tā Akademiskais Dramas teātris uzvedīs A. Jakobsona jauno lugu «Sargeņģelis no Nebraska», Krievu Dramas un Valmieras teātris — tā paša autora lugu «Sakaļ», Dailies teātris — progresīvā franču rakstnieka R. Vajana lugu «Pulkvedis Fosters atzīst sevi vainīgu», Krievu Dramas un Liepājas Dramas teātris — Dimitrova premijas laureāta O. Vasiļeva lugu «Zemes paradīze» u. c.

Operas un baleta teātris šajā pusgadā sagatavo S. Prokofjeva baletu «Romeo un Jūlija» un P. Čaikovska operu «Mazepa».

Akademiskajā Dramas teātri paredzēts uzvest arī A. Upiņa lugu «Apburtais loks», A. Arbuzova lugu «Tapa», A. Ostrovska «Mežu», kura režiju vadīs Valsts konservatorijas Teātra fakultātes diplomants K. Pamše (šo lugu uzvedīs arī Valmieras teātris), K. Goldoni «Viesniece». Teātris pilnīgi

jaunā inscenējumā sniegs D. Fletčera lugu «Spāniešu priesteris».

Valsts konservatorijas Teātra fakultātes diplomants P. Pētersons Dailies teātri inscenē M. Gorkija «Vasarniekus». Teātra repertuārā arī V. Sekspira luga «Romeo un Jūlija».

Krievu Dramas teātri skatītāji redzēs pirmajā pusgadā romānu klasika J. Karadžaies lugu «Pazaudētā vēstule», A. Ostrovska «Talents un pielūdzējs», kā arī G. Nikolajevs un S. Radzinska lugu «Augstais vilnis» pēc G. Nikolajevs pazīstamā romāna «Pļauja».

Interesanti veidots Jaunatnes teātra repertuārs Rīgas skolām, kurā paredzēta V. Ļubimovas luga «Sniedziņš», V. Igo «Nožēlojamie», I. Gruzeva un O. Foršas «Ajoša Peškovs», latviešu un krievu valodā, kā arī čeču klasika I. Tila luga «Strakonīcas dūdinieks» u. c.

Jelgavas teātra repertuārā paredzēta I. Popova luga «Ģimene», A. Ostrovska «Bagātās līgavas» un V. Igo «Andželo».

Liepājas Dramas teātris savā repertuārā starp citu uzņēmis L. Rāčimanova lugu «Nemierīgais vecums» un A. Brigaderes «Spridīti».

Daugavpils Krievu Dramas teātris sagatavos A. Sofronova lugu «Citādi dzīvot nedrīkst». Repertuārā uzņemta V. Rozovas luga «Viņas draugi», Gribojedova, Chmeļņicka un Sachovska «Precētā līgava», bet no Rietumu klasikas lūgām — Lope de Vegas «Deju skolotājs» u. c.

Muzikālās komedijas teātri interesants uzdevums būs J. Sviridova muzikālā komedija «Ugunīnās», kurā teļoti notikumi 1905. gada priekšvakarā. Repertuārā plānā teātris paredzējis arī N. Kovnera muzikālo komediju «Aklina» pēc A. Puškina stāsta «Jaunkundze zemniece», F. Erves «Nitušas jaunkundzi», kā arī J. Strausa «Sīspārni» krievu valodā.

Vismazākajiem skatītājiem Leļļu teātris pirmajā pusgadā sniegs piecus jaunus inscenējumus: A. Gaidara «RKP» («Revolucionārā kara padomne»), K. Sneidera «Sarmiko dziesma», Sudaruskina «Ivanu — zemnieka dēlu» u. c.

A. Lauberts, LPSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvaldes teātru un muzikas iestāžu nodaļas priekšnieks

Jauno autoru almanachs

Kad 1948. gada rudenī atklātībā parādījās Padomju Latvijas jauno rakstnieku almanachs, kuru sabiedrība uztvēra atsaucei un ar patiesi lielu interesi, bieži dzirdējām valodas, ka šādiem almanachiem jāiznāk katru gadu, jo tie stimulē jaunos autorus un reizē ar to ir mūsu literatūras jaunās maiņas atskaite par sasniegto un signāls par tām kļūdām, kas turpmākajā darbā jānovērš.

Solījumu izdot šādus krājumus bija daudz, vairākkārt vākti arī materiāli, tomēr vajadzēja palet, kā redzam, četriem gadiem, lai mūsu priekšā atkal atrastos jauno autoru almanachs.

Jaunais krājums, kurā pārstāvēti 28 autori visos žanros, dod diezgan pareizu ainu par latviešu padomju rakstnieku jauno maiņu, tās sasniegumiem un trūkumiem.

Vissprieš jāmin Olga Lisovska, kas pāris gados izāguši par vērtīgu lietu jauno dzejnieci, kuras labākajos dzejoļos autori pašai jau ir savs skatījums, savs īpatnējais, svaigais dzejas raksts. Tādi dzejoļi šai krājumā ir «Lēpina atceres dienā», «Pret pavasari» un «Pavasaris pie Gaujas».

Jānis Silazars skur latviešu padomju dzejā gluži neizkoptu novadu — rūpniecības temu, un tie viņš dažā labā dzejoli guvis teicamus panākumus. Ka Silazars prot saskatīt arī citas mūsu bezgalīgi daudzveidīgās dzīves parādības, liecina viņa dzejoļi «Topošā māte», kas ir viens no vislabākajiem dzejas darbiem apskatāmajā krājumā. Silazaram tikai neatlaidīgi jāturpina slīpēt savu dzejas formu, kur šobrīd vēl sastopamies ar nelieliem grubļiem. Viegla pretestības dēļ jaunais autors bieži vien kvartā atskāpo tikai divas rindas, kas reizēm padara pantu vaļīgu, mazāk spriegu.

Skanīgas, padomju dzīves patosa piesātinātas rindas sastopam Valda Rūjas dzejoļos «Vējas valdīt spējam» un «No aģitpunktā». Jaunā dzejnieka spējas satīrā pierāda fabula «Veltas pūles».

Par talantīgu fabulistu lēnām, bet noteikti veidojas Tālvāldis Kalnājs. Labākais viņa sasniegums šai laikā pagaidām ir krājuma ievietotais dzejoļis «Varde un ekskavators».

Pārāk lēni aug tāds spējīgs un leģitīms jauns dzejnieks kā Vladimirs Kalkjaks. Lasot viņa dzejoļus «Sveiciens» un «Gil-Sarat», tā vien liekas, ka Kalkjaks vēl ne tuvu neizmējis visas savas iespējas.

Laimons Pēlmanis galvenokārt raksta jaunatnei un tieši te arī sasniedz vislabākos panākumus. Pašlaik Pēlmanim gribētos novēlēt vairāk piestrādāt pie mākslinieciskās formas, īpašu vērību veltot atskāpojumiem.

Jauno autoru almanachā ievietota arī Vizmas Belševicas «Poema par septiņvārpu kviesi». Belševica tēlo jaunā Latgali, kolchoznieku cīņu par augstām ražām, par novatorisma popularizēšanu. Reizē ar to viņa parāda arī tās pretrības, kas vēl šodien sastopamas Latgalē. Diezgan skaidri un reljefi izziņēts poēmas galvenā varoņa Maskalāna tēls. Tāpat jaunajai dzejniecei pietiekami pārliecināti izdevies parādīt baznīckunga un viņa rokaspūšņu izgašanos un nespēcību jaunās, radošās dzīves priekšā.

Poemai ir arī savi trūkumi. Neredzam komjauniešu un jauniešu dedzību un līdzdalību septiņvārpu kviesi ieviešanā; maz individualizēta darbojošos personu valoda, poema nedaudz izstiepta.

Runājot par dzeju visumā, nepieciešams izteikt arī vairākas citas kritiskas piezīmes.

Bieži, un daudz jau ir runāts un rakstīts, ka mūsu dzeja slimojot ar bāluma kaiti. Visā pilnībā tas attiecināms arī uz lielāko tiesu šai krājumā ievietotajiem dzejas darbiem. Daudzi jaunie autori neatrod pašī savu domu, savus vārdus, bet atkārtoti jau dzirdētas frazes vai arī (varbūt tīri neapzinīgi) citu dzejnieku rindas. Pat tāda, savā līdzšinējā daiļradē krietni patstāvīga un īpatnēja dzejniece kā Lisovska almanachā ievietojusi dzejoļi «Gori», kas radies Jūlija Vanaga tāda paša nosaukuma dzejoļa tik lielā ietekmē, ka gandrīz šai gadījumā vairs runāt par oriģinaldarbu.

Tukšu čalošanu un lielas temas profanāciju sastopam Vilmas Daunes dzejoļi «Padomju cilvēks». Te Daune raksta par kaut kādu abstraktu laiku:

Sis laiks ir atnācis
Caur ilgu slēptām tiesmām
Un nebeidzamām briesmām...

Sis laiks ir atnācis,
Kas pārveido un dala, —
Ir labajam un jaunam sava mala.

Ja temas risinājumā autore nebūtu paziņojusi, ka šai zemē «staro Padomes», nevarētu pasacīt, par kādu laiku viņa runā. Arī pats padomju cilvēks viņas attieksmē iznācis sadomāts, it kā no gaisa nokritis.

Tik nekonkrēta, nepareiza un neskaidra dzeja lasītājus nespēj apmierināt, tāpēc šim dzejolim krājumā nebija vietas. Dzejoļi «Kiniešu tautas cīņa par mieru» Daune priecājas, ka «Āzija uzvar, ne liecas». Jāpriecājas ne jau par to, ka uzvar Āzija (tas gluži neviļus asociējas ar kādreizējo bubuli par «dzeltenajām briesmām»), bet par to, ka uzvar pagātnē nomāktās Āzijas tautas, uzvar darba laudis, jaunais, progresīvais.

Daudz vairāk vēribas jaunajiem dzejniekiem jāvelti valodai. Gluži simptomātiska šai krājumā ir apostrofēšana. Sastopama arī lieku patskaņu iesprašana, kas aiziet pat tik tālu, ka Zīgrīds Eglis dzejoļi «Sastapšanās» Stalingradu pārvērš par «Stalīnagradu».

Pie jauno autoru almanacha pozitīvajām vērtībām jāpieskaita divi vienādi — Edvina Eglāja «Mēs vīpim parādīsies» un Michaila Režickova «Deļtājs». Pirmais no tiem vēlitis sociālistiskajai sacensībai kolchozos, otrs — rūpniecības temat. Tiesa, abiem autoriem vēl nav izdevies visā pilnībā realizēt savus nolūkus, jo, pietiekami pārāidami galvenos varoņus: Eglājs — kolchoza priekšsēdētāju Reini Pazaru un Režickovs — vīrtotāju Arvīdu Ozoliņu, jaunie rakstnieki vājāk izziņējuši pārējās darbojošās personas. Režickovs bez tam vēl savu samērā īso vienādienu sadalījis četrās alnās, kas, bez šaubām, var ļoti apgrūtināt tā uzvešanu.

Salīdzinot ar 1948. gada almanachu, krietni sārkāva jaunajā krājumā kļuvusi prozas deya. Voldemārs Paegle reprezentējas ar stāstu «Atriebēji», kas, cik noprotams, ir fragments no romana par partizānu cīņām Tēvijas kara gados. Līdz šim laikam lielākās grūtības jaunajam apdavinātajam prozaiķim sagādāja mākslinieciskā apdare, galvenokārt valoda. Lasot almanachā ievietoto darbu, jākonstatē, ka Paegle tagad šinī laukā leņvorojami progresējis.

Fragments no kāda lielāka darba liekas esam arī Laimona Vitola «Vecmilgrāvis», kur tēlota strādnieku dzīve buržuaziskajā Latvijā.

Mirdza Osīte almanachā iepazīstama gan kā dzejniece, gan arī kā prozaiķe. Interesanti atzīmēt, ka dzejoļi «Saulainais vārds» Osītei jūtamās grūtības sagādā valoda, kamēr stāstā «Redze» jaunā autore runā pavisam brīvi, svaigi un asprātīgi. Gribētos tāpēc domāt, ka Mirdza Osītes īstais žanrs ir proza.

Kļūdaina jautājuma nostādne izjauc citādi labos Bronislava Liepnieka nolūkus — parādīt, ka galvenais padomju cilvēka dzīves saturs ir darbs. Jaunais autors uzrakstījis īsu stāstu «Diplomdarbs», kura saturs ir šāds: Arvīds Viksna kļūst republikas čempions sprintā, viņam būtu jāpiedalās PSRS meistarsacīkstēs Maskavā, bet tai pašā laikā nav neviena, kas varētu vadīt Viksna projektēto starpraju spēkstacijas būvi Maltupē. Pēc nelielām pārdomām Arvīds Viksna atmet sportam ar roku un aizbrauc uz Maltupē. Neapšaubīsim autora labos nolūkus, taču, izlasot stāstu, rodas nepareizs secinājums, ka mūsu zemē sports nav savienojams ar darbu. Mēs visi tomēr zinām, cik daudz pūļu partija un valdība veltī fiziskās kultūras attīstībai. Zinām arī, ka vēl nekad nevienam no republikas izlases sportistiem darba dēļ nav atkāvēts piedalīties tik nozīmīgā un izcilā sarīkojumā kā valsts meistarsacīkstēs. Sports mūsu zemē nav prestatītais darbam, bet iet roku rokā ar to.

Pārskatot krājumu visumā, lasītājs tomēr jutīsies vilēis. Vilēis tadēļ, ka almanachs neatpoguļo jauno autoru pēdējā laika daiļradi, bet lielāko daļu sniedz darbus, ar kuriem jau sen esam pazīstami. Tā vien liekas, ka grāmatas sastādītāji (sevišķi dzeja) materiālus vienkārši salasiņūši pa pēdējo četru gadu periodiskajiem izdevumiem.

Ļoti vājš ir grāmatas mākslinieciskais ietēpss. Kartonētais gaiši zilais vāks ļoti atgādina skolas chrestomatiju izdevumus. Pavisam neizprotami ir baltie mudžēklīgie ornamentu virs grāmatas titula. Tāds izdevums kā jauno autoru almanachs noteikti prasa daudz rūpīgāku pieeju, daudz lielāku atbildības sajūtu no sakārtotāju, izdevēju un redaktoru puses.

Bruno Saulītis

Starptautiskās Staļina Miera premijas pasniegšana Indijas sabiedriskajam darbiniekam Saifudinam Kitčlu

Šā gada 5. janvārī Kremli, Sverdlova zāle, pasniedza Starptautisko Staļina premiju «Par miera stiprināšanu starp tautām» pazīstamajam Indijas sabiedriskajam darbiniekam, Indijas Miera padomes priekšsēdētājam Dr. Saifudinam Kitčlu.

Izcilo cīnītāju par mieru Āzijā un visā pasaulē Dr. Saifudinu Kitčlu klātesošie sagaidīja ar lieliem aplausiem. Pie Prezidija galdā — Starptautisko Staļina Miera premiju komitejas priekšsēdētājs akademiķis D. Skobeļevs, priekšsēdētāja vietnieki Go Mo-žo un Luī Aragons, komitejas locekļi Ilja Erenburgs, izcilā Ķīnas valsts un sabiedriskā darbiniece Starptautiskās Staļina premijas «Par miera stiprināšanu starp tautām» laureate Sun Czin-lina kundze.

Pēc Starptautisko Staļina Miera premiju komitejas 1952. gada 20. decembra lēmuma nolasišanas akademiķis Skobeļevs īsā uzrunā apsveica Dr. S. Kitčlu un, vērtinot, ilgi nerimstošiem aplausiem skanot, pasniedza viņam Starptautiskās Staļina Miera premijas laureata diplomu un zelta medaļu.

Laureatu apsveica Miera aizstāvēšanas Padomju komitejas vārdā N. Tičonovs, padomju arodbiedrību vārdā — J. Čeredņičenko, Padomju sieviešu antifasiistiskās komitejas vārdā — A. Čolopova un padomju kultūras darbinieku vārdā — V. Pudovkins.

Klātesošo sirsnīgi sveikts, runāja arī Indijas delegācijas loceklis Tautu miera aizstāvēšanas kongresā, Indijas

Miera padomes vicepriekšsēdētājs Dr. T. S. Kumarapa.

Dziļi savijņots, atbildes runu teica Starptautiskās Staļina Miera premijas laureats Dr. S. Kitčlu. Starp citu viņš teica, ka Starptautiskās Staļina Miera premijas piešķiršana indietim ir atzīnums, ka Indijas miera piekritēju kustība aug un tai ir pozitīva loma cīņā par mieru ne vien zemes iekšienē, bet arī aiz robežām. «Es ticu, ka šīs premijas piešķiršana indietim pavērs plašu ceļu, lai nostiprinātu draudzīgās attiecības starp Indiju un Padomju Savienību. Es gribu paziņot tūdaļ šeit, no šīs vēsturiskās tribīnes, ka nekāds spēks uz zemes nespēs piespiest Indijas tautu piedalīties tieši vai netieši jebkurā karā pret Padomju Savienību».

Starptautiskās Staļina Miera premijas laureati

SAIFUDINS KITČLU

NIKOLAJS TARASOVŠ

Tautu miera aizstāvēšanas kongresa tribīnē dodas vīrs ar enerģisku seju, tērpis garās melnās drānās un, visas zemeslodes tautu delegātu vērtināmiem aplausiem skanot, svinīgi paziņo: «Indija negrib, ka tās resursus izmantotu cilvēces ienaidnieki kara interesēs». Tas ir indīšu delegācijas vadītājs, Visindijas Miera padomes priekšsēdētājs Dr. Saifudins Kitčlu.

Saifudins Kitčlu dzimis 1885. gadā Indijas ziemeļos, lielā Austrumpendžābas pilsētā — Amritsarā. Tā ir senlalcīgu tempļu un vecvecas kultūras pilsēta, kur visai jaušami izpaudās šķiru pretrunas, nacionālais un reliģiskais ienaidis, kur bez jebkādas žēlastības saimniekoja angļu imperialisti. Jaunais Saifudins Kitčlu redzēja Indijas tautas ciešanas, viņam bija tās pašas domas un cerības, kas tautai, un viņš jau toreiz nolēma veltīt savus spēkus cildenajai cīņai par dzimtas zemes atbrīvošanu no britu virskundzības.

Pabeidzis Aligarchas musulmaņu universitāti, Kitčlu nolēma turpināt izglītības gaitas. Viņš studēja tālāk jurispudenci, sekmīgi aizstāvēja disertāciju un ieguva juridisko zinātņu doktora gradu.

1919. gada 13. aprīlī Kitčlu dzimtas pilsētā Amritsarā ledzīvotāji, nonākuši izmisumā angļu kolonizatoru teroristiskās politikas un varmācību rezultātā, sarīkoja protesta mitingu, kurā piedalījās ap desmit tūkstoši cilvēku. Pēc ģenerāļa Dajera pavēles laukumu, kurā notika mitings, aplenca karaspēks, ienēma visas izejas no tā un atklāja šautēju uguni pret neaizsargātiem cilvēkiem. Soda ekspedīcijas dalībnieku lodes nogalināja ne mazāk par 400 un ievainoja 1200 cilvēku.

V. I. Lēpīns norādīja, ka angļu piekoptais zvērīskais terors, kas, starp citu, izpaudās masu slepkavībās Amritsarā, ir viens no tiem faktoriem, ar ko izskaidrojams revolucionārās kustības pieaugums britu Indijā.

Uz slaktiņu Amritsarā Indijas tautas atbildēja ar varenu nacionālās atbrīvošanās kustības vilni, kas aptvēra Pendžabu, pēc tam Savienotās provinces, Bengāli, Biharu, Bombeju, Madrasu. Kitčlu visaktīvākajā veidā piedalījās šajā kustībā kā viens no tās atzītajiem vadītājiem.

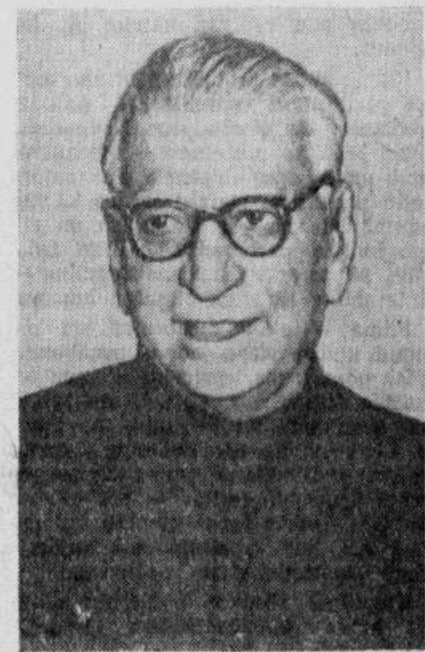
Streiku un sacelšanās ieleidētā Anglijas valdība steigšus izdeva likumu, kas piešķīra policijai tiesības apcietināt personas, kuras pēc tās ieskatiem apdraud sabiedrisko mieru. Šo likumu, kas tika nosaukts tā iniciatora tiesneša vārdā par «Rauleta likumu», attiecināja arī uz Saifudinam Kitčlu. Vīrīģīgo patriotu apcietināja un notiesāja uz mūža ieslodzījumu cietumā.

Rauleta likums, kas jāva pilnīgu brīvību varas iestāžu nērobožotajai patvaļai, izraisīja sašutumu Indijas tautas plašajās masās. Sākas streiki fabrikās, iestādēs, slēdza veikalus un mācību iestādes — tauta prasīja atcelt barbarisko likumu un atbrīvot ieslodzītos. Protesta demonstrācijas, ko sarīkoja it visur, daudzās vietās izvērsās par sadursmēm ar policiju. Tautas masu kustības rezultātā par apcietināto atbrīvošanu Kitčlu izlaida no cietuma, pēc tam, kad viņš divus gadus bija pavadījis aiz restēm.

Atstājis cietuma mūrus, Kitčlu atkal steigšus nokļu politiskā notikumu centrā. Viņš bija visu nacionālās atbrīvošanās kampaņu pastāvīgais dalībnieks, kuras sarīkoja partija Indijas nacionālais kongress — Kitčlu arī tagad ir minētās partijas biedrs.

Britu kolonizatori un viņu rokaspūšī Indijā daudzārt mēģināja pār-

traukt Saifudina Kitčlu cildenā darbība — viņa personā tie ne bez pamata saskatīja nopietnu pretinieku. Sešas reizes viņu apcietināja. Kitčlu pavadījis cietumā kopumā apmēram desmit gadu. Cenšoties vājināt viņa sakarus ar

tautu, varas iestādes 1932. gadā nolēda patriotu dzīvot Pendžabas provincē, kur atrodas pilsēta, kurā viņš dzimis, uzauzdis un pirmo reizi piedalījies nacionālās atbrīvošanās kustībā. Tikai pēc sešiem gadiem Kitčlu guva iespēju atgriezties dzimtajā dzīv.

Dr. Kitčlu pēc profesijas ir advokāts. Nodarbodamies ar advokāta prakti, viņš tajā pašā laikā ne uz brīdi nepamet novārtā savu daudzpusīgo sabiedrisko darbību. Būdam Indijas valdošās partijas izcils pārstāvis, Kitčlu savu politisko uzskatu ziņā ievērojami atšķiras no daudziem šīs partijas ideologiem, kas sludināja mierīgas cīņas formas pret angļu imperialismu, bijās no apņēmīgas, drosmīgas rīcības un pretojās plašo tautas masu iesaistīšanai savas zemes politiskajā dzīvē.

Kitčlu vienmēr paturēja prātā sūro likteni, kāds bija piemēlējis viņa tautu, paturēja prātā Amritsaras traģediju. Tāpēc viņš savā laikā atklāti paziņoja, ka nepiekrīt Gandija pasludinātajai «pasīvās pretošanās» politikai, un aicināja apņēmīgi cīnīties par atbrīvošanu.

Amerikāņu imperialismā centieni pēc pasaules kundzības, kas skaidri iezīmējušies tūlīt pēc otrā pasaules kara beigām, angļu valsts sacensība, kas izvērsusies ar angļu amerikāņu bloka zemes, visbeidzot, tiešas agresijas akti — visi tas izvirzīja pasaules tautai, tajā skaitā arī Indijas tautai, vitāli svarīgu uzdevumu — aizstāvēt mieru, pretoties okupantiem, saglabāt brīvību un neatkarību. Visu Indijas partiju patriotiski noskapotie darbinieki saprata, ka miera piekritēju kustībai ir ievērojama loma zemes progresīvo spēku saliedēšanā.

Ar viņam piemēroto daudz pieredzējušu, pārbaudīto cīnītāja dedzību un enerģiju Saifudins Kitčlu nekavējoties iesaistījās plašajā tautas kustībā par mieru. Kopā ar visu Indijas tautu viņš kalsīgi protestēja pret separata miera līguma noslēgšanu ar Japānu, prasīja izbeigt karu Korejā, nosodīja amerikāņu par bakterioloģisko ieroču pielietošanu.

Indijas godīgie cilvēki prata pienā-

cīgi novērtēt Kitčlu nenogurstošu darbību, aizstāvēt mieru, — viņi ievēlēja drosmīgo patriotu par Visindijas Miera padomes priekšsēdētāju. Runā trešajā Visindijas Miera piekritēju kongresā, kas notika pagājušā gada septembrī Džulundurā, Kitčlu noteikti un apņēmīgi paziņoja, ka gadījumā, ja tiks izdarīti mēģinājumi ieraut Indiju jaunā pasaules karā, indīšu tauta varonīgi pretestos un nekādā veidā nepiedalīsies šajā karā. Kitčlu dusmu pilniem vārdiem atnaskoja tos, kas mēģina ieleidēt pasaules tautas ar «sarkanajām briesmām». Viņš norādīja, ka atbildība par jaunā kara sagatavošanu visā pilnībā gulstas uz amerikāņu agresoriem.

Un, kad Pekinā atklāja Āzijas un Klusā okeāna zemju Miera piekritēju kongresu, Dr. Saifudins Kitčlu, kas vadīja Indijas delegāciju, aicināja visus klātesošos kopīgā darbā «uzcelt varenu sienu, lai aizstāvētu to, kas ir visdārgākais un kam mēs visi esam uzticīgi, — lai aizstāvētu mieru».

Pirms Pekinas kongresa atklāšanas Dr. Kitčlu divus mēnešus apbraukāja Indiju, rīkoja mitingus, lasīja referātus. Viņam bija izdevība paša acīm pārliecināties, ka miljoniem vienkāro cilvēku ar visu sirdi tiecas pēc miera un ir gatavi izrādīt pretestību agresoru provokācijām.

Pastāvīgā dzīvā saskare ar tautu, tās vajadzību pazīšana, vēlēšanās sagādāt tai labumu — lūk, kas piešķir autoritāti visiem Kitčlu vārdiem, visai šai miera un tautu draudzības nenokāmā aizstāvja rīcībai. Tāpēc gluži saprotams ir tas, ka Saifudinam Kitčlu bija lemts gods kļūt par Indijas delegācijas vadītāju Tautu miera aizstāvēšanas kongresā.

Un, lūk, viņš, 67 gadus vecs vīrs, kuru stipru dara apziņa par savas lietas taisnīgumu un tautas uzticība, ar uzvaru paziņo visai pasaulei: «Indija negrib, ka tās resursus izmantotu cilvēces ienaidnieki kara interesēs». Sajos vārdos izteikta Indijas tautas masu griba; tas vēlas, lai visu zemju laudis dzīvotu mierā un kārtotu savu dzīvi bez iekaušanās no ārienes. Tās prasā izbeigt karu Korejā, Malajā — visur, kur imperialistiskās valstis pūlas ar ieroču spēku uzspiest brīvību mīlošajām tautām savu «kārtību».

Indijas delegācijas vārdā, kuras sastāvā lēlīpa visu tās partiju pārstāvj, Dr. Kitčlu iesniedza Tautu miera aizstāvēšanas kongresam izskatīšanai priekšlikumus, kas sprauž mērķi panākt kara izbeigšanu Korejā. «Mums, indīšiem, liekas, — pateica Kitčlu, — ka vissvarīgākais pašaik ir izbeigt šo karu».

Starptautiskās Staļina premijas «Par miera stiprināšanu starp tautām» piešķiršana Dr. Saifudinam Kitčlu nozīmē, ka atzīti viņa izcilie nopelni miera stiprināšanā un cīņā pret kara kurinātājiem.

Bjēdrs J. V. Staļins, kura vārdā nosaukts šis augstais apbalvojums, norāda, ka mūsdienu miera kustības mērķis ir pacelt tautu masas cīņai par miera saglabāšanu un ka nav tās mērķos izmaiņai politisko sistemu, kas pastāv tajā vai citā zemē. Demokrātiskā kustība miera aizstāvēšanai apvieno savas rindas visus zemeslodes godīgos cilvēkus bez rases un tautības, politiskās un reliģiskās pārliecības izšķirības. Šai plašākajai kustībai cilvēces vēsturē jau ir savi atzīti vadītāji, kas ar savu darbību dod lielu ieguldījumu miera lietai. Viens no šādiem vadītājiem ir Starptautiskās Staļina Miera premijas laureats Dr. Saifudins Kitčlu.

(Pēc laikraksta «Literaturnaja Gazeta»)

Jaunas filmas

«SADKO»

Kadrs no jaunās krāsainās filmas «Sadko»

Rīt Rīgas kinoteātros sāks demonstrēt jaunu padomju krāsaino filmu «Sadko», kas izveidota pēc Oļegas Varončikova — bijušā motīvā. Filmai scenariju uzrakstījis K. Isajevs, režisors — A. Puško, galvenais operators F. Provorovs.

Filmā plaši izmantota Rīmska-Korsakova tā paša nosaukuma operas muzika, taču vismazāk pamata nosaukt šo filmu par operas filmu: dziedājumu tajā ir pavisam maz, dzied vienīgi pats kokaletājs Sadko, un arī tad tikai kādās trijās vai četrās vietās. Filmā ir daudz fantastikas, teiksmu un leģendu elementu, bet tajā pašā laikā tur ir daudz realistiska materiāla, kas patiesīgi ataino brīvās Novgorodas vēsturi. Filmā viscaur dzirkst dzirksti labs, gudrs humors.

Drosmīgi laudzami žanru kanoniskos ietvarus, prasmīgi un talantīgi apvienojami dažādu žanru elementus, režisors un dramaturgs kopā ar teicamo aktieru ansambli pratuši radīt neapšaubāmi savdabīgu un ļoti interesantu filmu. Lielais Krievzemes plašums, īsts episkums atklājas jau ar pašiem pirmajiem filmas kadriem, kuros parādīta neizmirstamā Volga ar tās nepārrēdzamajiem ūdeņiem. Šis plašums un episkums filmā neizžū arī tālāk daudzo spilgtu, krāsainu epizodu lielā lielajā vairākumā, it īpaši tajās, kas notiek

Krievzemē. Filma ir dziļi patriotiska, un tā ir šā darba lielā vērtība.

Maksimāliem Stojarovam ar atzīstamu veiksmi izdevies izveidot drosmīgā, brāšā kokaletāja Sadko, tautas laimes neatlaidīgā meklētāja teiksmaino tēlu. Jauku viengabalainu krievu meitenes Ljubovas tēlu radījusi aktrise A. Laktionova.

Filmā autori pratuši atklāt un skopī, bet pārliecinoši parādīt arī sociālās pretrunas, kas plosīja seno Novgorodu, divas pretējās nometnes — vienkāršo tautu un bagāto tirgoņus. Par autoru izcilu panākumu jāatzīst arī tas, kā viņi atrisinājuši ainas ar vikingiem un viltīgo Indijas macharadžu. Lieliski izdomāts, kā parādīt zemūdens valstību — tā izveidota ar siltu, sirsnīgu humoru.

Filmā «Sadko» demonstrē arī padomju kinomelstaru jaunos panākumus krāsu nozarē: tās iepriecina ar savu organisko iekļaušanos ainavā, saskanīgumu, smalkumu un liegumu. A. Puško — viens no kombinēto uzņēmumu un «trīšu» filmēšanas pamatlicējiem padomju kinematogrāfijā — arī šoreiz parādījis apbrīnošanas cienīgu izdomu visur tur, kur vajadzēja rast atrisinājumu «fantastiskajām» epizodēm.

Kinofilmā «Sadko» ir lieliska dāvana mūsu kinoteātriem jaunajā, 1953. gadā.

L. G.

Nekrasova darbu izdevumi Padomju Savienībā

Lielā krievu dzejnieka demokrāta Nekrasova atstātais literārais mantojums iegājis kā vērtīgs ieguldījums kultūras dārgumu krātuvē. Ievērojama dzejnieka grāmatas, kas tulkotas 38 valodās, padomju varas laikā iznākušas 412 izdevumos, kuru tirāža pārsniedz 16 miljonus eksemplāru.

Daudzkārt izdoti atsevišķi dzejas darbi. Poema «Kam labi dzīvot Krievzemē» laista klajā 53 reizes, vairāk nekā pusotra miliona eksemplāru kopmētiā. 22 izdevumos iznākusi poema «Sals Sārtdeguns».

Sakarā ar Nekrasova nāves 75 gadu atceri mūsu zemes izdevniecības izdod viņa grāmatas daudzos miljonos eksemplāru visās PSRS tautu valodās. Valsts daļlīteratūras izdevniecības apgādā drīz iznāks lielā krievu dzejnieka kopoto rakstu un vēstulu pēdējais, 12. sējums. To sāks iespiest tuvākajā laikā. Šajā sējumā ietilpināti jaunatrstie Nekrasova literatūrkritikas materiāli. Pirmo reizi publicē daudzus viņa dzejoļu atsevišķus variantus.

Izdevniecība paredz šogad 200 tūkstoš eksemplāru tirāžā laist klajā Nekrasova darbu izlasī trijos sējumos. Masu seriā iznāks viņa poemu un dzejoļu izlase.

Piemīnas dienu atzīmējot, izdots Nekrasovam veltīto V. Jevgenjeva-Maksimova apcerējumu pēdējais, trešais sējums; sagatavota K. Cukovska monogrāfija par dzejnieka mākslas meistari.

Lielais krievu tautas dzejnieks

Sakarā ar N. Nekrasova nāves 75. gadadienu

Bij manai tautai manu dziesmu vainags vīts,
Varbūt, ka nomiršu es, viņas nepazīts,
Bet es tai kalpoju — sirds mierīga un tīra...

Cik dziļa taisnība bija šiem vārdiem, kuras N. Nekrasovs izteicis par sevi dzejoļī «Elegija»! Visus savus labākos darbus no pirmās līdz pēdējai rindīnai viņš patiešām veltījis savai tautai, tautai-varonei, tautai-mīlim, kas smaka dzimtbūšanas verdzības jūgā, slēpdamā sevī neapveramus spēkus atdzimšanai nākotnē.

Bērnību Nikolajs Aleksejevičs Nekrasovs pavadīja despotiskā tēva dzimtmuižā Jaroslavas guberņā. Pūšēnam bērnī nācās būt par liecinieku pamejotiem miesas sodiem, ko viņa tēvs piesprieda «pārkāpumu» izdarījušiem vergiem». Viņa acu priekšā aizritēja mātes sūrais, bēdu pilnais mūžs, kurā bija jāpārcieš nelīdzenā daudz apvainojumu un pārestību no negantā tumsoņas vīra. Vēl šupulī atrodoties ieraudzītās cilvēku mokas vēlāk rada atspoguļojumu Nekrasova savilpojošajā dzejā.

1838. gadā nepilnus septiņpadsmit gadus vecais Nekrasovs devās uz Pēterpili, kur, pretēji tēva gribam, nolēma iestāties nevis Muižnieku pulkā, bet gan universitatē, un sāka pastiprināti gatavoties iestāžu eksameniem. Dēla nepaklausība sanikvoja tēvu, kurš atņēma viņam jebkādu materiālu atbalstu. Palicis bez sakariem, bez izglītības, bez līdzekļiem eksistencei, jauneklis vārda pilnā nozīmē bija «izmests no muižnieku vides Pēterpili uz ielas». Viņš mītnējās jūtmistabīgās un pagrabos, pārgulēja naktspatversmēs, strādāja kuru katru darbu, pilnība iz-

baudot galvaspilsētas nabago ļaužu dzīvi.

1840. gadā iznāca Nekrasova pirmais dzejoļu krājums «Sapņi un skaņas». Tajā jaunais dzejnieks novēcoja romantisku tradīciju garā izklāstīja neskaidrus sapņus un cerības. Progresīvā literatūras kritika un vispirms V. Beļinskis par šo dzeju krājumu izteica asu kritiku. Bija vajadzīgs Nekrasova gribas spēks un neatlaidība dzīves cīņā, lai virsīgīgi pārciestu arī šo smago triecienu. Kādu laiku atmetis dzeju, viņš sāka rakstīt stāstus, feļtonus, recenzijas, nelielas korespondences, ko ievietoja žurnālos un avīzēs ar dažādiem pseidonīmiem, kā arī vodevilus teātrim.

Nokļuvis literatū aprindās, Nekrasovs iepazīnās ar V. Beļinski. Pazišanās un vēlāk draudzība ar Beļinski lika sākumu viņa realistiskajai daiļradei Gogoļa skolas rakstnieku garā. Beļinskis kļuva par Nekrasova garīgo vadoni un īsto skolotāju. Viņa ietekmē jaunais dzejnieks stingri nostājās demokrātiskās pozīcijās.

Dzejoļi «Ceļā», «Sūpļa dziesma», «Dzimtene», kas publicēti 1845. un 1846. gadā, sagādāja Nekrasovam plašu popularitāti un padarīja viņu par atzītu dzejnieku. Kad Nekrasovs nolāsa Beļinskim dzejoļi «Ceļā», tas apskāva viņu un izsauca: «Bet vai jūs zināt, ka esat dzejnieks un īstens dzejnieks?» Par Nekrasova otru dzejoļi «Dzimtene» Beļinskis priekā pilns aizrakstīja saviem draugiem uz Maskavu: «...redzat, kāds ir Nekrasovs! Viņš taču sāk parādīt dziļu dzejnieka talantu. Cik daudz skumju un žults viņa dzejā!»

Jau pašos pirmajos jaunā Nekrasova

realistiskajos darbos skaidri izpaužas viņa līdzjūtība tautai un naids pret tās verdzinātājiem un apspiedējiem. Dzejoļi «Ceļā» lasītājs iepazīstas ar dzimtlaužu jaunavas likteni, kura izaudzināta kopā ar sava kunga meitu un ieguvusi izglītību, bet vēlāk, pēc saimnieka nāves, nosūtīta atpakaļ uz sādžu, smagajos kļaušu darbos sastrgusi ar diloni.

Cik ass un aktuāls bijis temats, ko šajā dzejoļī risināja Nekrasovs, liecina tas, ka pēc dzejoļa «Ceļā» parādījās I. Turgejeva «Mednieka piezīmes», D. Grigoroviča «Antons Grūtēns», A. Hercena «Zagata-zagle» un citi darbi. Dzimtbūšanas iekārta kropļoja cilvēku psiholoģiju, pazudina lieliskus talantus, kas rodas tautas vidū — tā lasītājiem kopā ar Nekrasovu stāstīja šo darbu autori.

Ar katru jaunu Nekrasova darbu aizvien skaidrāk un patiesīgāk lasītāju acu priekšā iezīmējās tautas pārstāvju tēli. Pretstatā Pēterpils lepnamajam pilim, mīdzošajiem skatlogiem, krāšņās kažokādās un zīdā tērtajiem kungiem, autorā parādās pilsētas dzīves otru pusē, tās «dibēnā» dzīvojošos laudis.

Dzejoļi «Vai braucu naktī pa ielu tumsā» notēlota badā mirstošas ģimenes nabadzības un trūkuma satricinošā aina. Drausmīgais posts, no kura nav izejas, liek sievai ķerties pie pēdējā izmisuma līdzekļa — pārdoties uz ielas, lai par iegūto naudu apbedītu badā un aukstumā mirstošo dēlu un padēdinātu slimo vīru. Sīvēties tikumiskās pagrīmes celonis ir sociālā netaisnība, sabiedriskā iekārta, kas visus laudis sadala bagātajos un nabagajos, apspiedējos un apspiejamajos.

250 gadu, kopš iznācis pirmais krievu laikraksts „Vedomosti“

Periodiskās preses rašanās Krievijā (tāpat kā citās Eiropas zemēs) cēsi saistīta ar zemes ekonomisko un politisko attīstību. 17. gadsimtā, sevišķi tā otrā pusē, attīstās Krievijas diplomātiskie un tirdznieciskie sakari ar Angliju, Šveici, Holandi, Dāniju. Tas radīja nepieciešamību ievērojami paplašināt valdības informāciju. Šai nolūka t.s. Sūtņu priekšs no ārzemju avīzēs publicētajiem materiāliem sāka sastādīt ziņojumus par svarīgākām militāriem un ekonomiskiem notikumiem Rietumeiropā. Šie ziņojumi, kas saucās «Vesti», «Vestovije listi», bet visbiežāk «Kuranti», tika rakstīti ar roku un iznāca neregulāri. Saus bija arī to lasītāju loks: cars, bajāri.

Pirmā iespēstā krievu avīze ir «Vedomosti», ko dibinājis Pēteris I. 1702. gada decembrī parakstot speciālu ukazu. Visvecākais šīs avīzes eksemplārs, kas saglabājies, datēts ar 1703. gada 3. janvāri. Avīzes mērķis bija divējāds. vispirms — ziņot par militāriem un citiem notikumiem, otrkārt — sniegt krievu tirgoņiem tirdzniecisko un ekonomisko informāciju. Avīze sastāvēja no četrām lappusēm, formātā nedaudz mazākam par mūsdienu parastās burtiņas lapa; atsevišķos gadījumos formāts un lapu skaits tika palielināts. Tirāža svārstījās no dažiem desmitiem līdz vairākiem tūkstošiem eksemplāru. Arī pēc satura tā nelīdzinājās mūsdienu avīzēm: nebija ne ievadraksta, ne feje-

tona, ne sludinājumu. Ievietotās informācijas izvele liecina par laikraksta kā muižnieku un tirgoņu valsts valdības oficiālā izdevuma noteiktu politisku tendenci. Tika noklusētas gandrīz visas tautas sacelšanās, toties cildināti sasniegumi rūpniecībā un tirdzniecībā, flotes un armijas radišana, izglītības attīstība. Avīze plasi apraksta svīnības galvaspilsētā sakarā ar krievu ieroci gutājam uzvarām, atspoguļo notikumus galma. Ar «Vedomosti» palīdzību Pēteris I ne reizi vien mēģināja pārliecināt pavalstniekus par savu reformu nepieciešamību.

Avīzei ilgā laikā nebija ne speciālu līdzstrādnieku, ne korespondentu. Apmēram puse no visiem militāriem ziņojumiem pieder paša Pētera I spalvai. Tikai 1719. gadā no Arlietu koleģijas tulkotāju vidus tiek izraudzīts pirmais līdzstrādnieks — Boriss Volkovs. 1720. gadā «Vedomosti» dabu otru pastāvīgu līdzstrādnieku — Jakovu Siņavinu. Tie tad arī bija pirmie krievu žurnālisti.

Sākot ar 18. gadsimta otro ceturksni, krievu periodisko presi pārstāv ne tikai avīze, bet arī žurnāls. Pakāpeniski kopš 60. gadu beigām žurnāli ieņem vadošu vietu un patur to gandrīz veselu gadsimtu. Pirmie krievu žurnāli parādās kā pielikums avīzei «Sanktpeterburgskije vedomosti», kas kā Zinātņu akadēmijas izdevums sāka iznākt 1727. gadā Pētera I dibinātās avīzes «Vedomosti» vietā.

Polijas Valsts operas teātra viesizrādes Maskavā

Pagājušā gada beigās un šā gada sākumā Maskavā viesojās Poznaņas Staņislava Monuško vārdā nosauktais Polijas Valsts operas teātris, kura izrādes izraisīja plašas sabiedrības un mākslinieku dzīvu interesi.

Viesizrādes ievadīja ar S. Monuško operu «Halka», ko iestudējis Valsts premijas laureāts diriģents prof. V. Berdžajevs, režisors — Valsts premijas laureāts Eži Merunovičs, diriģents Mariāns Ščensnovskis. Ar lielu izjūtu un skaistu dziedājumu saistīja galveno lomu tēlotāji Antonina Kavčeka (Halka) un Vaclavs Domepečeks (Jonteks), sniedzot dzīvus un realistiskus operas varoņu tēlus. Skaistas un interesantas dejas iestudējis baletmeistars Valsts premijas laureāts E. Papliņskis.

Sevišķu interesi un atsaucību izpelnījās S. Monuško komiskā opera «Sausmu nams», kura, bez šaubām, ir teātra labākais mākslinieciskais sasniegums. Izrāde pilna jaunības spara,

optimisma, dzīves prieka un dzirkstoša humora.

Dzīvu interesi izraisīja Tadeuša Seligovska opera «Zaku dumpis», kuru teātris iestudējis 1951. gadā. Tās sižets ņemts no 16. gs. Krakovas brīvību mīlošo studentu — Zaku — dzīves un cīņām.

Tadeuša Seligovskis ir viens no iecienītākajiem komponistiem Polijas Tautas Demokrātiskajā Republikā. Par baletu «Pāvs un meitene» un kantāti «Lubļinas kāzas» viņš apbalvots ar Valsts premiju. Par operu «Zaku dumpis» komponistam piešķirts Valsts premijas pirmās pakāpes laureāta nosaukums. Pašreiz T. Seligovskis strādā pie jaunas operas, kurai sižetu ņēmis no poļu tautas dzīves 18. gs.

No krievu klasiskajām operām teātris viesizrādes sniedza M. Musorgska «Borisu Godunovu».

Polijas Valsts operas teātra viesizrādes Maskavā izvērtās par īstu tautu draudzības demonstrāciju. Maskavā

Bruno Priede

«Dzejoļi «Zaglis» parādīts, kā cilvēks, kuru bāds novedis līdz ārpriekam un pilnīgam spēku izsīkumam, izdara «noziedzumu», pakampjot no ielas tirgotāja galdīņa veģi, lai kaut drusku remdinātu mokošo badu. Tirgoņis saņem breķu, kliedzot: «Turiet zaglī!» «Zagļa» — izvārguša, nesen sīlību pārcietuša baskājainā, noskrandušā cilvēka tēls ir asa, kodīga apsūdzība pret taukajiem tirgoņiem un bagātniekiem vispār, pret visiem tiem, kuri bez kauna un sirdsapziņas ieskaista «noziedzniekus» cilvēku, ko viņi paši noveduši līdz šādam «noziedzumam».

«Sūpļa dziesmā» Nekrasovs devis kodīgu satirisku birokrātiskās ierēdnības notēlojumu, parādīdams, ka tā iemacījusies apbrīnojami veikli locīt muguru, ar nelietību un nodevību tikt pie augstām dienesta pakāpēm un ienesīgiem amatiem, ar zādībām un laupīšanām piepildīt savas kabatas. Dzejnieks radījis tipisku cara ierēdņa tēlu: tas ir «klus un lēnprātīgs kā jērs, ar izturīgu pieri, kā zalktis aizlocies līdz lenesīgai vietīpai un savu labumu novārtā neatstās». Šis dzejoļis izraisīja īstu sašutuma vētru reakcionarajā ierēdnībā. Cenzors sapņema no ministra rājienu, bet pērkamais žurnālists Fadejs Bulgarsis ziņoja žandarmerijai: «Nekrasovs ir visbriesmīgākais komunistis, vajag tikai izlasīt viņa dzejoļus, t. i. «Sūpļa dziesmu» un viņa prozu «S-Peterburgas aīmanachā». lai pārliecinātos par to. Viņš šausmīgi brec revolūcijas labā».

Dzejas «Pie Volgas», «Bernu raudas», «Dziesma par darbu», «Dzelceļš», «Dziesma par brīvo vārdu» Nekrasovs devis Krievijā dzimstošās strādnieku šķiras pārstāvju tēlus. Tas pats bezizejas posts un trūkums, nežēlīgais valdnieks bāds liek maziem bērniem par nīka grašiem strādāt ilgas stundas fabrikās, dzen strādniekus ar tauvu vilkt augšup pa Volgu kuģus un līlaļavas, piespiež strādnie-

kus necilvēciski grūtos apstākļos būvēt dzelzceļu.

Aukstumā salām un karstumā tvikām,
Rakām, līdz mugura likst;
Dzīvojam zemniecās, trūkumā nīkām,
Mīrkām, līdz spēki mums sīkst.
Priekšnieki algu mums zaga un skauda,
Pēra un sita mūs, trūkums bij grūts...
Visu mēs pārcietām, kamēr bij jaudas,
Smagi te elpoja strādnieku krūts!
(«Dzelceļš»)

Tāpat kā galvaspilsētas nabadzīgos iedzīvotājus, arī strādniekus autors notēlojis ar mīlestību un dziļām simpātijām. Viņi nostādīti pretstatā visai eksploatācijas pasaulei, alkātīgajiem uzņēmējiem, kas kārī tver katru kapeiku. Žurnāls «Sovremennik», kas publicēja šo dzejoļi, saņēma otru nopietnu brīdinājumu ar piedraudējumu slegt to pavisam.

Savus labākos, nobriedušākos darbus Nekrasovs veltījis dzimtbūšanas jūgā smokošam «brīvvalstī» zemnieku plašo masu dzīves un sadzīves atēlošanai. Par zemniekiem autors ar mīlestību runā dzejoļos «Trijļūgs», «Nenopļautā druva», «Aizmirstais ciems», «Pārdomas pie parades līveņa», «Dziesma Jerjomuškam», «Dumpis», «Kalistrats», «Zaldāta māte Orina», poemā «Sals Sārtdeguns» un daudzos citos darbos. Zemnieku notēlojumam veltīto daiļdarbu kaitāls ir Nekrasova poema «Kam labi dzīvot Krievzemē», kas ietilpst krievu klasiskās literatūras zelta fondā. Šis darbs apver piecdesmitos, sešdesmitos un septiņdesmitos gadus — laika posmu, kad pastiprinājās zemnieku revolūcionārā kustība, kas piecdesmito gadu beigās kā spēcīga vētras brāzma aiztrauca pāri visai Krievijai.

Sajos gados Nekrasovam nodibinās tuvas attiecības ar revolūcionārās demokrātijas izcilajiem darbiniekiem — N. Černiševski un N. Dobroļubovu. Viņu idejiskajā ietekmē nobriest dzej-

TEATRS PIEDALĀS CĪNĀ

Jauni lieli un cildeni uzdevumi padomju mākslai, tai skaitā teātra mākslai veicami tagad, kad padomju tauta savā radošajā darbībā, cīņā par komunistiskās sabiedrības uzcelšanu ieguvusi tādu varenu, konkrētus šīs dienas uzdevumus norādošu un tālas nākotnes apvēršus apgalmojošu starmeti, kāds ir J. V. Staļina ģenlāls darbs «Sociālisma ekonomiskās problēmas PSRS Savienībā» un Padomju Savienības Komunistiskās partijas XIX kongresa vēsturiskie lēmumi, kas piepildījuši ar jaunu saturu visus mūsu centienus, visus mūsu darbus ikvienā dzīves nozarē. Padomju tauta vienmēr ir zinājusi, par ko tā cīnās. Tai vienmēr bijis skaidrs, ka mūsu ceļš ved uz komunismu. Taču tagad mēs vairāk kā jebkad tieši un konkrēti saskatām sava praktiskā šodienas darba sakarību ar komunistisko nākotni, redzam, kas un kā pēc mums jāpaveic, lai šī nākotne maksimāli ātri kļūtu par tagadni.

Mūsu teātri saprot savu lomu padomju tautas jauno komunisma celtniecības uzdevumu izpildīšanas nodrošināšanā. Par to liecina kaut vai repertuāra meklējumi. Un ja mūsu teātru repertuārs (pat plānos) vēl redzam pārāk maz lugu, kas ar lielu māksliniecisku spēku runātu par padomju dzīves pašām aktualākajām problēmām, tad tie liela daļa vainas gulstas uz dramaturgiem.

Kā viens no veiksmīgākajiem politiski asa un nozīmīga, mākslinieciski interesanta repertuāra meklējumiem un atradējumiem, jau kopš gadiem labu slavu ieguvusi Valmieras Dramas teātris. Šo slavu jo vairāk uzspodrina valmieriešu jaunākais inscenējums — G. Nikolajeva un S. Radziņa «Augstais vilnis». Tā ir luga, kuras personaži un sižeta attīstības līnijas nemtas no Gaļinas Nikolajevas plaši pazīstamā romāna «Pļauja», kas šī laikā kļuvis par vienu no padomju lasītāju viscieņotākajām grāmatām. Taču «Augstais vilnis» nekādā ziņā nav uzskatāms par «Pļaujas» dramatizējumu. Nikolajeva un Radziņa luga ir patstāvīgs mākslas darbs, kurā romāna varoņi dzīvo patstāvīgu dzīvi, un notikumi izaug nevis no romāna sižeta, bet no pašā lugā parādīto cilvēku centieniem, cīņām, konfliktiem.

Valmieras teātris šo lugu izraudzījies tādēļ, ka tā patiešām runā par ļaudīm, ar kuriem šodien dzīvo visa padomju tauta. Loti reljefi, mākslinieciski pārliecinoši tie redzam padomju cilvēka morālo izaugsmi, dzīvojam līdz skaudrām cīņām un pārdzīvojumiem, kuru ugunis rūdās padomju cilvēka iekšējais spēks, attīrās vakardien-

nas sāpni, atsevišķs indivīds iemācās saprast, ka viņa vērtība atkarīga no vietas kolektīvā, no cieņas, kādu viņam veltī kolektīvs. Lielā augstumā šai lugā pacelti ģimenes un mīlestības jautājumi. Luga aktīvi cīnās par sievietes līdztiesību, pilnvērtību tiklab darbā, kā arī ģimenē un mīlestībā.

No otras puses «Augstais vilnis» runā par mūsu kolchoznieku darbu, par viņu entuziasmu sava kolchoza stiprināšanā. Šai nozīmē luga (tāpat kā romāns) izcilī vērīga ar to, ka tā uzmanības deģpunktā izvirza tieši tos jautājumus un uzdevumus, kas šodien lauku ļaužu dzīvē ir paši jaunākie, paši tipiskākie. Visā lugas darbībā, pat personiskie konflikti un pārdzīvojumi cieši saistās ar to, kā, partijas ierosināti un vadīti, mūsu lauksaimniecības darbinieki, sākot ar MTS inženieri un beidzot ar lerindas kolchoznieku, cīnās ne tikai par tehnikas arvien plašāku ieviešanu un izmantošanu kolchoza darbos, bet arī par arvien pilnīgāku tās apgušanu, par kolchoznieku tehnisko, profesionālo zināšanu celšanu, par stacionāru darbu laukos. Un, kad pirms dažām dienām «Cīņā» lasījām, ka mūsu republikas kolchozos vien vairāk nekā 18.000 laukopjiem un lopkopjiem izsniegta apliecības par otrās kategorijas lauksaimniecības meistara nosaukuma piešķiršanu un ka šie kolchoznieki, pabeiguši trīs gadīgos agrotehniskos un zootehniskos kursus, šogad tiks eksamenus par pirmās kategorijas lauksaimniecības meistara nosaukuma iegūšanu, tad savā iztēlē jau varējām saskatīt mūsu nākotnes laukus, kur cilvēka darbu maksimāli atvieglojusi tehnika, kur laukopis vai lopkopis, tāpat kā modernās rūpnīcas strādnieks, ir nevis fiziska darba darītājs, bet tehniski izglītots, zinātnes sasniegumus apguvis lietpratējs.

Lūk, par šādiem laukiem cīnās luga «Augstais vilnis», cīnās šīs lugas personaži, par šādiem laukiem palīdz cīnīties arī Valmieras Dramas teātris, uzņemdam «Augsto vilni» savā repertuārā. Turklāt jāuzsver, ka teātra nopelni neaprobežojas ar lugas izvēli, daudz krietni panākumu gūts arī tās inscenēšanā, mākslinieciskajā izpildījumā.

Taču kā lugā, tā inscenējumā ir arī trūkumi. Pats galvenais no tiem — tehnika, ražošana bieži vien nomāc cilvēku. Par mašīnām, sēju un ražas novākšanu cilvēki runā tādos brīžos, kad šis lietiskās sarunas ir nevietā, kad daudz vajadzīgāk būtu pļēvēst uzmanību kādai sāpīgai vietai cilvēka sirdī, jo galu galā traktora detaļu

J. PABERZS

vienmēr varēs izlabot, bet ievainojums sirdi var to padarīt cietu un nejutīgu uz visu mūžu. Režisorei Anna Lācei ir visas iespējas šo trūkumu izlabot. Tas jo sevišķi viegli izdarāms tāpēc, ka izrāde (vismaz pirmās) ir pārāk gara un īsinājumi nepieciešami. Tie jāizdara uz «tehnikas» rēķina.

Tudā jāuzsver, ka panākumu, sasniegumu šai izrādē ir nesalīdzināmi vairāk nekā trūkumu, un izrādes pozitīvais, pacilājošais koptespaids atstāj pilnīgi ēnā nelielos trūkumus, tai skaitā arī zināmo fragmentarismu pašas lugas uzbūvē un mākslinieciskā spilgtuma, zīmīguma trūkumu dažu aktieru sniegtumā. Kad, pēdējam cēlienam noslēdzoties, aizveras priekšsargs, skatītājs sajūt, ka nupat viņš bijis lielas, bagātas, dramatisku cīņu pilnas un tādēļ jo sevišķi skaidras dzīves liecinieks.

Izrādes panākuma pamatā ir režisores darbs. Anna Lāce pareizi izpratusi lugu, spējusī saskatīt tās mākslinieciskās un idejiskās vērtības, pratusī aizraut teātra kolektīvu, iesākot tajā apzīpi, ka tieši ar šo lugu teātris pašlaik var krietni palīdzēt saviem skatītājiem, kuru lielam lielais vairums ir lauku darbaļaudis. Režisore akcentējusi lugā skartos ražošanas, tehnikas ieviešanas un apgušanas jautājumus, neskopojoties ar mākslinieciskās izteiksmības līdzekļiem tajās vietās, kur šie jautājumi lugā risināti. Personažu iekšējās dzīves atklāšanai viņa piegājuši atturīgāk. Te Anna Lāce bijusi pakopa, īpaši attiecībā uz vienu no centralajiem personāžiem — Avdotju Bortņikovu, kuras tēlu, gan mazliet vienmuļos toņos, toties visai īpatnēji, tālu no jebkāda štampa veidojusi Elfrida Brice. Džili pārliecina brīži, kuros aktiše atklāj Avdotjas sāpes, skaudrās iekšējās cīņas, kad viņa jāšķiras no krietnā, patiesi godīgā Stepana Mochova, ko viņa bija no sirds iemīļējusi pēc tam, kad jau divus gadus viņas vīrs Vasilis Bortņikovs tika uzskatīts par krietnu. Taču viņai jāatgriežas pie vīra, jo to prasa pati dzīve, viņas bērni un arī viņu pašu — Avdotja, Vasilija un Stepana — nākotne. Visā šā pārdzīvojuma atklāšanā teicami balsta zīmīgas mīzānscēnas, atbilstošas darbības izkārtojums. Toties vajāk parādīta Avdotjas cīņa par savu cieņu, līdztiesību ģimenē un darbā. Dialogos ar Vasiliju aktiše balstī dzirdam inertību, pasīvitat, kaut gan te

vajadzēja ieskanēties cietākiem toņiem. Šai ziņā visvairāk vainojama pati aktiše. Acīm redzot viņas runas nianšu amplituda vēl nav pietiekami plaša. Taču vairāk palīdzības var prasīt arī no režisores. Izrādē ir skati, kuros Avdotja vēro Vasilija attieksmes ar kolchozniekiem un traktoristiem. Aktiše Brice šīs skatos atstāta bez jebkādas ievēribas. Tas nav pareizi. Kaut arī Avdotjai un Vasilijam te nav dialoga, tomēr viņi redz un jūt viens otra klātbūtni, starp viņiem ir kaut kādas iekšējās saites, kuras skatītājiem jādara redzamas, jo šim saistēm ir svarīga loma Avdotjas un Vasilija turpmākās kopīgās dzīves atsākšanā.

Daudzkrāsains, reljefs, ar lielu temperamentu veidots ir Vasilija Bortņikova tēls. Aktieris Bernhards Priedītis šai tēlā no jauna apliecinājis savas profesionālās meistartības augsto līmeni. Var strīdēties, vai aktieris Vasilija Bortņikova patmīlību, nesavaldību, egocentriskās īpašības nav uzlīmējis pārāk rupjiem trīpīnēm. Varbūt, ka visu to var parādīt mazliet atturīgāk un panākt vēl lielāku māksliniecisko efektu, vēl dziļāk savilpt skatītāju. Bet viens ir skaidrs, ka arī tāds rakstura zīmējums, kādu izvēlējusies režisore un aktieris, pareizi leklaujas lugas tēlu sistēmā, pastiprina dramatisma, ļauj izprast un izskaidrot Avdotjas rīcību, piešķir skaudrumu un uzskatāmību Vasilija pāraugšanai (pareizāk — izaugšanai), līdz ar to palīdzot izrādē spēcīgi atklāties tam lielajam audzināšanas darbam, ko kolchozā veikusi nelielā, nupat nodibinātā partijas organizācija un — jo sevišķi — rajona komitejas sekretars Boriss Čekanovs. Neveiksmīgi, sentimentāli B. Priedītis nospēlē nelielo, bet ļoti svarīgo skatu pēdējā cēlienā, rādīdams, ar kādām sāpēm Vasilis Bortņikovs sapņiem ziņā par tēva nāvi.

Skatot vecā Kuzmas Bortņikova tēlu aktiera Pētera Muraškas veidojumā, saprotam, kur radusies Vasilija stūrgalvība un lepnisms. No tēva mantotās, tēva iedzimtās ir Vasilija zīmīgākās rakstura īpašības. Un kad mēs redzam, ka Kuzmas Bortņikova ārējais rupjums, neiecietība ir tikai čaula, kurā viņš glabā savu labo, godīgo sirdi, tad mēs sakām tieši arī viņa dēla nākotnē. Ir tādi cilvēki, kuri kautrējas, pat baidās parādīt savu krietnumu. Abi Bortņikovi ir no šiem ļaudīm. Pētera Muraškas veiksmīgais tēlojums lielā mērā palīdzējis atklāt šīs vecā, kā arī jaunā Bortņikova rakstura attīstību.

Patikami atzīmēt, ka starp veiksmi-

giem sniegtiem var minēt arī partijas rajona komitejas sekretāra tēlu. Līdz šim, kā zināms, ar partijas darbinieku tēlu radīšanu nav lāgā veicies nevienam mūsu republikas teātrim — gan autoru, gan arī aktieru vaimas dēļ. «Augstais vilnis» un tā inscenējums Valmierā ir viens no nedaudzajiem iepriecinošajiem izņēmumiem. Aktieris Anatols Martinsons Boriss Čekanovu tēlo vienkārši, bez izskaistinājumiem un pozām. Visu uzmanību Martinsons acīm redzot koncentrējis uz to, lai parādītu, cik nopietni un vērtīgi Čekanovs cenšas līdzīlīnāties ikvienā cilvēkā. Tas ir ļoti labi. Bet ir viena lieta, kur Martinsonam jābūt piesardzīgam. Lai pasvītrotu savu vienkāršību, Martinsona Čekanovs mēdz dialogos savu tekstu, kā saka, mazliet ieslidīt ar vieglu humora noskaņu. Uzmanīgi jāraugās, lai šī humora noskaņa nepārvērsās par pavīpsnāšanu.

Pie mākslinieciski interesantākajiem, krāšņākajiem tēliem inscenējumā piešķirjam traktoriste Jefrosinju. Aktiše Ruta Birgere to veidojusi ar lielu aizrautību. Tāpēc deģtin deģ arī viņas Jefrosinja. Atliek tikai novēlēt, lai apdāvinātajai jaunajai māksliniecei panākums neapklusina paškritiku, lai viņa prot Jefrosinju noturēt tais robežās, aiz kurām sākas uzspēle, groteska. Pašlaik dažos skatos Jefrosinja pienāk šai robežai glūzi klāt.

Pārējo aktieru sniegums bālāks. Piemēram, Tatjanas Timofeevnas (tēlo Oļija Kaija) un Stepana Mochova (tēlo Kārlis Stulpiņš) tēli luga ir nozīmīgāki nekā izrādē, kaut gan nevar nolēgt, ka arī pašreizējā līmenī tie apveltīti siltām, simpātijas modinošām krāsām un veic savu lomu izrādes pareizās kopskaņas radīšanā. Kaut ko interesantāku, svaigāku Uldim Košķinam vajadzētu pameklēt MTS direktora Kanturova raksturošanai. Marijai Adamovai ne visai pārliecinoši izdodas parādīt, ka Nataļja Dubko patiešām ir inženiere, turklāt tāda, kas izgājusi grūtos kara ceļus.

Vēl jāatzīmē, ka izrādē labi balsta Rūdolfa Pilādža veidotās dekorācijas.

Tieši tāpēc, ka luga un tās sabiedriski mākslinieciskā nozīme izprasta pareizi un ka viņa teātra kolektīvs «Augstā vilņa» inscenēšanai piegājis ar lielu sirsnību un deģsmi, radīta izrāde, kas labi palīdzēs mūsu republikas lauku ļaudīm cīnīties par savu kolchozu pabeigšanu jaunā, augstākā pakāpē un, galvenais, palīdzēs cīnīties par mūsu kolchoznieku apziņas veidošanu, sekmes viņu sabiedrisko izaugsmi.

Turpinājums no 4. lapas pusē

nieka talants, iegūst tiecāmu slīpējumu viņa domas politiskais asums, viņa darbi kļūst vēl patiesīgāki, vēl realistiskāki. Viņš apņēmīgi un droši paūz tautas atbrīvošanās cīņas, zemnieku revolūcijas ideju.

Tauta, zemnieku masas ir Nekrasova daiļdarbu galvenais varonis. Dzejnieks radījis neaizmirstami spilgtus dzimtbūšanas jūga nomāktu, iebaidītu un beztiesīgo zemnieku tēlus. Tie ir viņi, kas mitinās pussagruvušās, tukšās, saistās būdās. Tie ir viņi, kam jāgādā par mūžam izsalkušu, nopisūšu, netīru bērnu pulku. Tie ir viņi, kas strādā no agra rīta līdz vēlam vakaram, zaudēdami pēdējos spēkus, bet svētkos līdz nomaņai piedzeras. Tie ir viņi, kam muļžnieki atņem labāko zemi, tie ir viņi, kuru piespēlē cauru nedēļu strādāt klaušu darbos. Sevišķi spilgti to redzam izteiktu dzejoli «Pardomas pie parādes lieveņa».

Taču Nekrasovs bija ne tikvien tautas rūgtuma un bēdu dziedonis; pat zemnieku dzīves vīstumsākajās jūnās viņš lika izpausties optimisma ieskāpām, apliecinot savu ticību tautas spēku diženumam un visvarenībai. Ar ģenlāla mākslinieka nojautu viņš paredzēja Krievijas vēsturisko misiju un tās tautas augsto sūtbību:

Tad Krievzeme jau ceļu jutis
Drīz rādītu, ko gars tai sver.
Tā vīdīkšības nezin sājas —
Tā tumša, melna, tiesa tas;
Gan miesas panīkušas, vājas,
Tā skāris tārs nav vīdienes.
Rīt asinis vēl dzīvas, sārtas,
Vēl neskaris tautas mēmais gars
Kā Sibīrijas zemes kārtas,
Kur slēpjas zelta dzīslu stars.
(«Nelaimīgā»)

Ar apbrīnojamu izteiksmību un spēku autors runā par jaunās paaudzes revolucionāro ceļu, kuru ejot tauta sasniegs «brālību, vienlīdzību un brīvību». Noraidot verdzisku pazemību

kapitāla priekšā un nebrīves nomāktā cilvēka pacietību, Nekrasovs kurtina naidu pret varmākām un apspiedējiem, aicina apņēmīgi un drosmīgi doties cīņā par savas dzimtenes brīvību.

Ar šo naidu, taisnīgu un cietu,
Gūsi svēto uzvaru,
Tā kā pērkonis tu pret viltus lietu
Nostāties ar dusmību...

— Tā Nekrasovs nobeidz kaujiniecisko «Dziesmu Jerjomuškam», kas kļuva par īstu cīņas himnu sešdesmito gadu jaunatnei — tik savlaicīga tā bija, tik pilnīgu atbildi tā sniedza uz jautājumiem, kas tolaik savilpoja jauno paaudzi, tik noteikti tā norādīja meklēto ceļu dzīvē — cīņu par jaunu sabiedrisko iekārtu.

Nosūtīdams šo dziesmu kādam savam draugam, N. Dobroļubovs rakstīja: «Izmācies no galvas un līec visiem, kuras pazīsti, izmācīties Nekrasova «Dziesmu Jerjomuškam», kas ievēlota «Sovremennika» septembra numurā... paturī prātā un mūli šīs vārsmas: tās ja gribi, ir didaktiskas, bet tieši sasniedz jauno sirdi, kas vēl nav galīgi iestīgusi pliekanības dūņās. Mans dievs, cik daudz lielisku darbu varētu uzrakstīt Nekrasovs, ja viņu neiznāgtu cenzura!»

Pat tadā drūmā, tautas dziļo bēdu un moku pilnā dzejojumā kā «Dzelzceļš» autors iespraudis rindinās, kurās izskan nesatricināma ticība tautai, Krievijas skaistajai nākotnei. Un ceļu uz šo gaišo, laimīgo, brīvo nākotni autors saskatīja vienīgi revolūcijā:

Nebisties velti par dzimteni dārgo...
Pārcieta tauta, kas pļecos tai krauts,
Pārcieta arī šo dzelzceļa vārgu,
Pārcietis visu, kaut jācieš vēl daudz!
Pārcietis visu un gaismotu ceļu
Varenām krūtīm tā izlauzīs sev.

Poemā «Vectētiņš» autors mēģinājis parādīt arī nākotnes cilvēkus un viņu dzīvi sabiedrībā, kas būs brīva no apspiešanas. Viss tur ir gaišs un jauks: laudis kā ozoli stipri, skaisti, vienmēr

jautri un moži. Tur vilgo labi iekoptas druvas, ganāmpulki laistās un spīd. Cilvēki dzīvo pārtībā, bērni aug mīļi loloti, sievietēm visur velti uzmanību un gādību. Tur nav kungu un apspiesto, laudis paši «tiesu taisnu sev spriež». Un dzejnieks īpaši uzsver:

Darbs ja ar brīvību vienots,
Panākums rodas tad patiesi!

Volgas teiksmā «Vecā Nauma bēdas» dzejnieks revolucionārs, atbilstot tālāk domā par tautas jaunrades spēku diženumu, stāsta, ka no verdzības važām atbrīvotā nenogurdināmā tauta piespēdis dabu kalpot cilvēkam un pat izmālnis dzimtas Volgas krastus un strauti:

...man galvu sirmums sedz.
Bet pats maz izmainījis,
Man acis garā laikus redz,
Kas nāks, kad ieskatījos
Te, mīļās upes krastmalās,
Kur dzīve nenoteikta:
Šīs tautas masas — brīvas tās
Reiz būs un neuzveiktas
Te stipras kļūs un dzīvi cels
Sai tukšnesi, kā domā,
Kas neredzēti krāšņi zels;
Un jaunu strauju jomās
Nāks kuģi, krumiem nebūs skaits,
Gaiss nīrbēs mastos slaikos,
Un mūžīgs darbs te ritēs raitis
Kā upe laiku laikos...
Tie sapnī... Tautai ticu es...

Dzejnieka radošais ģenljs ieskatījās nākotnē daudzus gadu desmitus uz priekšu, mūsu dienās, kad padomju tauta Ļeņina-Staļina partijas vadībā rada komunisma materiālo bāzi, pārvērš tukšnesi par ziedošiem laukiem, izmaina upju gultnes, pārklājot visu zemi ar varenu lielaudas elektrostaciju, kuģniecības kanālu, apūdeņošanas un irigācijas sistemu tīklu.

Isi pirms nāves Nekrasovs publicēja poemu «Kam labi dzīvot Krievzemē». Tas bija dzejnieka daiļrades galto rezumējums, savdabīga tautas dzīves enciklopēdija, pie kuras viņš strā-

dāja trīspadsmit gadu. Poemā sniegts «atbrīvoto» zemnieku dzīves plaša atainojums pirmajos pēcreformas gados. 1861. gada reforma bija solis uz priekšu Krievijas attīstībā no kārtu monarchijas uz buržuāzisko monarchiju, tomēr tā saglabāja dzimtbūšanas iekārtas paliekas, it īpaši uz laukiem. Nekrasovs poemā parāda, kā pārrautā dzimtbūšanas ķēde ar vienu galu iesita kungam, bet ar otru — zemniekam, kas tika brīvībā «pīks un nabags». Poemā attēloti visi tā laika Krievijas sabiedrības sociālie slāņi. Asā satīriskā skatījumā parādīti feodāli aristokrāti, muļžnieki, garīdznieki, tirgoņi, uzņēmēji, ierēdņi, viņu utzīcāmie kalpi — «verga dvēseles». Dzejnieka simpātijas ir to zemnieku pusē, kuri protestē, dumpojas, cīnās. Nabadzība, bēdas un aukstums ir zemnieka dzīves neatņemama sastāvdaļa. Zemnieka laime ir «caurimālna, kankaros, tā kupralina, ar varācīm». Bet autors tic, ka tauta varone, kas jau sākusī mīsties aktīvam protestam, izcīnīs, sasniegs īstu laimi.

Vai domā tu, Matronuška,
Nav zemnieks varonis?
Nav dzīvē viņš gan karavīrs,
Viņš nemirst vīgas vainagots,
Bet tomēr — varonis!
Tam rokas važās saistītas,
Tam dzelzīs kājas iekaltas,
Pa muguru tam rīkstes švīkst,
Un salūzt visas — iztur tā,
Bet krūtīs? Ilja pravietis
Pa viņam uguns ratiem brauc
Un braukdams dikti rībina...
Bet iztur varonis!
Gan liecas, tomēr nelūst tas,
Ne lūst, ne zemē noveļas...
Vai tas nav varonis?

Savēlīja, «svētā Krievzemes varoņa», vārdiem autors brīdina, ka klusa pacietība vedīs vienīgi postā, un sauc, aicina aktīvi cīnīties. Šīs cīņas aicinājums pilnīgi skaidri atskan teiksmā «Par diviem lieliem grēciniekiem», kurā autors apgalvo, ka nonāvēt tau-

tas nežēlīgu apspiedēju ir labs, cildens darbs. Laupītāju atamanam Kudejaram tiek piedoti visi grēki, kad viņš cietisirdīgajam muļžniekam Gluchovskim ietiec sirdi duncē.

Ne cars, ne muļžnieks, ne pops, ne ierēdnis, ne tirgotājs, ne valdnieka ministrs nevar būt laimīgi. Viņu laime aprobežota ar «miera, bagātības un gēda» ietvāriem. Tā ir ekspluatatoru, varmāku un nežēlīgu tautas apspiedēju laime.

Tautas laimi autors redz cīņā par brīvību, cīņā par jaunu sabiedrību, cīņā par jaunu dzīvi. Cīņājiem par tautas laimi, kāds bija Griša Dobrosklonovs, ir jautri, labi dzīvot Krievzemē. Nekrasovs nesatricināmi tiecēja, ka pienāks diena, kad krievu tautas neskaitāmo cīņtāju pulks celsies izšķirīgajai kaujai un nodibinās zemes vīrsu īstu laimi.

Nekrasovs bija pirmais krievu literatūras klasiku vidū, kas poemās «Vectētiņš» un «Krievu sievietes» noļoja revolucionārus dekabristus un viņu pašizlīdzīgās sievas, parādot viņu pilsonisko drosmi un varonību. Apdziedot un cildinot dekabristus, autors it kā rod sakaru starp septiņdesmito gadu revolucionārās jaunatnes un tās priekšteču — pirmo krievu revolucionāru darbību.

Ne jau vienmēr izturētas, nosvērtas un taisnas bija Nekrasova daiļrades gaitas. Zaudējis Beļinskis un Dobroļubovs, atvadījies no Čerņiševska, kas līdz pat pēdējām sava mūža dienām bija krievu revolucionāro demokrātu idejiskais vadonis, Nekrasovs dažkārt pieļāva svārstības liberālas iztapsanas virzienā. Taču viņš pats rūgti apraudāja savus «grēkus» un publiski nožēloja tos.

Bet ar visām šīm savām nenozīmīgajām svārstībām Nekrasovs līdz pēdējām elpas vīcienam atradās revolucionāro demokrātu pulkā, bija un palika dzejnieks un pilsonis, nenogurstošs cīņtājs par tautas laimi.

A. Kalnbērziņa

Pirmizrādes republikas teatros

Ļeva Tolstoja «Dzīvais mironis» LPSR Valsts Akademiskajā Dramas teātrī. Attēla: R. Purīns — Ivans Makarovs, E. Ezerļa — Nastasja Ivanovna, V. Līne — Maša, A. Videnieks — Protasovs.

A. Simukova komedija «Mēitenes diļļavīns» LPSR Valsts Krievu Dramas teātrī. Attēla: L. Zolotuchins — S. Tretjakovs, A. Isajeva — Maša, V. Lavrentjeva foto

VAIRĀK UZMANĪBAS CEĻOJOŠAJĀM IZSTĀDĒM

Tēlotājas mākslas ceļojošās izstādes, ko Latvijas Padomju mākslinieku savienība un Mākslas fonda Latvijas republikaniskā nodaļa organizē dažādās republikas pilsētās, rūpniecības klubos, rajonu kultūras namos un tautas namos, izpelnījušās Padomju Latvijas darbaļaužu atzinību un mīlestību. To liecina, starp citu, arvien pieaugošais izstāžu apmeklētāju skaits. Ja tēlotājas mākslas ceļojošo izstādi 1951. gadā 23 dažādās vietās republikā apmeklēja apmēram 70 000 cilvēku, tad 1952. gadā sešos mēnešos tikai 10 vietās apmeklētāju skaits jau sasniedza 50 000 cilvēku. Bieži vien izstāžu atsaucsmju grāmatās var atrast kolchoznieku un zvejnieku, republikas vispārējās tirdzniecības ierakstus, kuros tie ar dziļu pateicību uzsvē, ka vienīgi tagad, padomju varas laikā, viņiem, vienkāršiem darba rūķiem, dota iespēja pirmo reizi mūžā skatīt tēlotājas mākslas izstādi.

Tas uzliek pienākumu gan pašiem māksliniekiem, gan arī Mākslinieku savienības vadībai veidot īpašu uzmanību ceļojošo mākslas izstāžu komplektēšanai.

Diemžēl, ceļojošo izstāžu noorganizēšanu joti lielā mērā sarežģī tas apstākļi, ka nedz republikas Mākslas lietu pārvalde, nedz Mākslinieku savienība, nedz arī Mākslas fonda republikaniskā nodaļa nav līdzekļu, kas dotu iespēju radīt speciālu mākslas darbu fondu ceļojošajām izstādēm: tajās pa lielāku daļu ietilpina darbus, kas ir pašu autoru īpašums. Un bieži vien gadās, ka autors piedāvā uzņemt ceļojošās izstādes ekspozīcijā nepabeigtus, metveldigus darbus: «Ceļojošai izstādei gan jau būs labi!» Šādi ekspozīti atrodami arī Padomju Latvijas mākslinieku darbu ceļojošajā izstādē, kas pašlaik atrodas Daugavpils Kultūras namā, novada pētniecības muzeja telpās.

Nespraužot sev uzdevumu sniegt dziļu un vispusīgu analīzi par izstādē redzēto, tomēr nāksies pakavēties pie atsevišķiem darbiem. Vispirms jārunā par V. Kalvāna gleznām «Ergļu klinīšis pie Cēsim» un «Kokmateriālu pludināšana». Abas šīs gleznas grūti pat nosaukt par mākslas darbiem. Tās ir vienkārši ne visai izdevies studiju materiāls, ko mākslinieks savācis kādai glezmai. Dzīvā daba šajos darbos ir

bez vieliskuma, bez glezniecisko plānu skaidrības, trūkst perspektīvas. Jāpieņem, ka šie gleznieciskie vingrinājumi «pēc dabas» izstādes ekspozīcijā uzņemti nejausi, tikai tāpēc, ka komisija nav bijusi pietiekami uzmanīga.

Acīm redzot aiz pārpratuma izstādē nokļuvis arī spējīgā jaunā gleznotāja V. Karjaka jaunākais darbs «Sveiciens Maskavai». Sai pavisam negatīvajai, nepabeigtajai glezmai vajadzētu vēl ilgu laiku atrasties uz autora mēlberta. Tajā vēl nav atklāties gleznas temats, nav noskaidrojušies mākslinieka sīkākā iecere. Bērni, kuri ar ragavīpām stāv piekalnē un raugās kaut kur izplatījumā, ne emocionāli, ne kompozicionāli nav saistīti ar aizbraucošo vilcienu. Gleznojuma nesalīdzētā, kompozīcijā neatrisinātās darbs prasa vēl daudz pūļu, lai to varētu saukt par pabeigtu. Tas, ka autors atradis par iespējamu dot šo gleznu izstādei šādā izskatā, vispirms liecina, ka mākslinieks pats neuzstāda pietiekami stingras prasības savai darīdai.

Mazliet pabeigtāka ir S. Kreica glezna «Dzintārs zemes krastā». Autoram izdevies aptuveni atēlot mūsu jūrmalu agrā pavasara rītā. Gribētos vienīgi brīdināt jauno mākslinieku no pārāk acīm redzamas šā žanra ievērojamā meistara Eduarda Kalniņa atdarināšanas, kas var novest pie tā, ka mākslinieks pazaudēs savu īpatnējo seju.

Nav izdevies jaunajam māksliniekam H. Veldrem viņa jaunā glezna «Kolchoza ganības». Būdam pārlieku raupja gleznojuma, tā, gluži tāpat kā iepriekš pieminētie darbi, prasa, lai autors pie tās vēl krietni pastrādātu. Vairākus no šiem darbiem un vēl daudzus citus, par kuriem grūti kaut ko pateikt — tik nenozīmīgi un zemā līmenī darināti tie ir, — autori bija iesnieguši republikaniskās izstādes žūrijai, un tie tika noraidīti kā neatbilstoši izstādes līmenim. Tas liecina, ka dažs labs no minētajiem darbiem vēl nav laižams tautā arī ceļojošajās izstādēs.

Ievērojama daļa no Daugavpils noorganizētās ceļojošās izstādes ekspozīcijā uzņemtajiem darbiem bijusi izstādē iepriekšējās republikaniskajās izstādēs Rīgā. Un tie nu vēlreiz jāpārlecina, cik lielā mērā viena gada laikā

KLAUSIETIES PA RADIO

Svētdien, 11. janvārī: Pa viļņi 521,7 m: pl. 16.15 Nekrasova poēma «Krievu sievietes» radiomontāža. Piedalās Latvijas PSR Nopelniem bagātā skatuves māksliniece, Staļina premijas laureāte Milda Klēniece, Latvijas PSR Tautas māksliniece, Staļina premijas laureāte Jānis Osis, LPSR Nopelniem bagātā skatuves māksliniece Luīze Smiļģe u. c.

Pirmdien, 12. janvārī: Pa viļņi 521,7 m: pl. 20.00 Radiokomitejas padomju dziesmu ansambļa koncerts. Pl. 22.10 P. Roziša romāna «Ceplis» fragmenti. Lasis LPSR Nopelniem bagātā skatuves māksliniece Luīze Smiļģe.

Otrdien, 13. janvārī: Pa viļņi 222,4 m: pl. 20.00 Radiokomitejas simfoniskā orķestra koncerts I daļas pārraide no LPSR Valsts filharmonijas zāles. Dirģents Krievijas PSR Nopelniem bagātā skatuves māksliniece Nikolajs Anosovs. Pl. 20.50 «Teātris pie mikrofonā», Gorkija lugas «Vasarnieki» radiomontāža LPSR Valsts Krievu Dramas teātra aktieru izpildījumā.

Pa viļņi 521,7 m: pl. 21.00 Radiokomitejas simfoniskā orķestra koncerts II daļas pārraide no LPSR Valsts filharmonijas zāles. Koncertā piedalās Staļina premijas laureāte Gajina Barinova. Pl. 22.10 Staļina premijas laureāte V. Grosmana romāna «Par tēlnieku lietu» fragmentu 2. daļas lasījums.

Piektdien, 16. janvārī: Pa viļņi 521,7 m: pl. 20.30 Dunajevska operetes «Brīvie vēji» montāža (latviešu valodā). Pl. 22.10 Staļina premijas laureāte V. Grosmana romāna «Par tēlnieku lietu» fragmentu 2. daļas lasījums.

Sestdien, 17. janvārī: Pa viļņi 521,7 m: pl. 19.30 koncerts. Vēlitis Daugavpils stacionāriem. Pl. 22.10 Staļina premijas laureāte V. Grosmana romāna «Par tēlnieku lietu» fragmentu lasījums.

ZIŅAS ISUMĀ

* Maskavas Dailē teātris 1952. gada 31. decembrī 1339. reizi izrādīja M. Gorkija lugu «Dibēnā», ar to atzīmējot 50. gadadienu kopš šīs lugas pirmizrādes uz šā teātra skatuves. Luga «Dibēnā» ir vienīgais inscenējums Maskavas Dailē teātrī, kurš teātra repertuārā bijis nepārtraukti visus šos 50 gadus.

* Kazachijas PSR Ministru Padome pieņēmusi lēmumu par Džambula vārda nosaukto premiju piešķiršanu par labākajiem literāriem darbiem.

Pirmā premija 20 tūkstoš rubļu apmērā piešķirta rakstniekam P. Kuzņecovam par stāstu «Džambuls, Istibaja mazdēls».

augušas prasības, ko uzstādām māksliniekiem. Ar drošu pārliecību var teikt, ka daļa no šiem darbiem šogad nebūtu nokļuvis mūsu republikaniskajā tēlotājas mākslas izstādē. Tikai ar to pašu principu: «Ceļojošai izstādei gan jau būs labi!», var izskaidrot, ka Daugavpils ekspozīcijā tādā veidā kā M. Kolesjika «Virieša portrets», Z. Zeberga «Rūpnieka ceļš», Z. Sūniņa «Ražas novākšana», L. Aronovas darinātie Arāja-Bērces un Silfa-Jaunzema grafiskie portreti u. c. Būdam vāji zīmējuma un gleznojuma, vispār zemi profesionālās meistarības līmeni, šie darbi neatkāļ to cilvēku tēlus, kurus gribējusi parādīt autori.

Daugavpils noorganizētās ceļojošās izstādes vispārējais līmenis tālu atpaliek no šodienas prasībām. Stāvokli neglābj arī daži spilgtāki, nozīmīgāki darbi, tādi kā, piemēram, H. Likuma ainava «Bērzi vējā», kas pagājušajā gadā bija ekspozīcijā Vissavienības tēlotājas mākslas izstādē Maskavā, R. Podobedova glezna «Suvorovam līdzīgi» un V. Kozina glezna «Pirmā darba diena» mets, kas ieguvis trešo premiju tematam «Staļina laikmeta cilvēki» veidoti metu Vissavienības konkursā. Šie darbi pilnīgi pazūd vājo, negatīvo, nepabeigto gleznu vidū.

Ceļojošo izstāžu organizēšana ir nopietns un svarīgs pasākums. Ceļojošās izstādes iepazīstina Padomju Latvijas darbaļaudis ar republikas mākslinieku veiktumiem, ar latviešu padomju tēlotājas mākslas stāvokli, ar tās pašreizējo līmeni. Tāpēc ceļojošās izstādes jākomplektē ar joti lielu atbildību, lai skatītājiem nerastos nepareizs priekšstats par mūsu mākslinieku daiļradi. Kā nepieļaujama un kaitīga parādība jānosoda tas, ka ekspozīcijas ceļojošajām izstādēm izraugās arī no tādu darbu vidus, kurus republikaniskās izstādes žūrija noraidījusi kā nepieņemamus, šodienas prasībām neatbilstošus.

Padomju Latvijas darbaļaudis, republikas visattālāko rajonu iedzīvotāji ceļojošajās izstādēs grib redzēt pilnvērtīgu mākslas darbus. Latvijas PSR Mākslas lietu pārvalde un Latvijas Padomju mākslinieku savienība nopietni jāpadomā, kā izpildīt šo pamatoto tautas prasību.

A. Eglītis

PA ŽURNĀLU SLEJAM

COBETCKAJA MY3BIKA

«Sovetskaja Muzika» pagājušā gada pēdējā numurā atrodam daudz vertīgu rakstu, kas veltīti padomju muzikas estētikas problemām. Muzikas zinātnieks V. Vinogradovs šīs problēmas risina tautas muzikas novadā, pacelšams jautājumu par to, kas ir vecais un kas ir jaunais padomju tautas dziesmu jaunradē. Balstīdamies uz konkrēta materiāla, V. Vinogradovs pierāda, ka jaunā tautas dziesma, vienlaicīgi kādā novadā tā veidojusies, slepi sevī sava novada specifiku. Bet šī specifika nav radusies tāpēc, ka padomju folklorā tiku atdzīvināti arhaiskie tautas melodijas paraugi. No senajām tautas dziesmām padomju tautu muzikalajā jaunradē pārnāk tās intonācija, metra, ritma un skaņkārtu īpatnības, kas nav zaudējušas savu māksliniecisko spēku līdz pat mūsu dienam un kas paver visplašākās perspektīvas jaunai, raksturīgu muzikālo vaibstu veidošanai padomju tautu muzikā. Tani pašā laikā laikmetīgā tautas muzika nepaēst vienaldzīgi garām elementiem, kas vecajās tautas dziesmās nebija atrodami, drosmīgi, novatoristiski pārņemot mūsdienu tautas muzikā klasiskās muzikas, padomju komponistu vokālās jaunrades un brālīgo republiku tautas mākslas īpatnības. Šis raksts sevišķi ieteicams mūsu pašdarbības kuru kolektīviem — jauno dziesmu sacerētājiem, kas bieži savā jaunradē balstās tikai uz arhaisko tautas dziesmu teksta un melodijas paraugiem, tādējādi nespējot radīt dižājam padomju laikmetam atbilstošas tautas dziesmas.

Latviešu lasītājam, it sevišķi studējošajai jaunatnei mūsu muzikas augstskolā — LPSR Valsts konservatorijā, ieteicams iepazīties arī ar žurnālā publicēto gruzīnu padomju komponista O. Taktakišvili rakstu, kas skar daudzkārt diskutēto, svarīgo tematu par tautiskumu padomju muzikā. Dažu mūsu muziku vidū bieži dzirdama maldīga doma, kurā tautiskuma jēdziens identificēts ar nacionālo kolorīta jēdzienu. O. Taktakišvili pareizi norāda, ka šāda koncepcija tāpat kā tautiskuma identifikācija ar plašām klausītāju masām saprotamu mākslu ir šaura, vulgāra pieeja tautiskuma problēmai. «Mūsu tautiskuma izpratnē par galveno, noteicošo faktoru jābūt muzikālā darba idejiskajai būtībai, tā mērķtiecībai. Laikmeta progresīvajām idejām, tautas labākajiem centieniem un jūtām jāatrod pilnīgs iemiesojums patiesīgos, neviltoti mākslinieciskos skaņdarbos, kurus raksturotu liela vienkāršība un formu skaidrība. Tā arī ir, pēc manām domām, — raksta O. Taktakišvili, — īstena tautiskuma izpausme.» Lai komponists varētu realizēt šo tautiskuma principu, viņš nedrīkst atriekties no sabiedrības, jo pat vislielākais talants, zaudēdams kontaktu ar tautu, nesasniedz māksliniecisko pilnību.

Domu par komponista un tautas masu nesaraugamās vienotības nepieciešamību pasvītro žurnāla ievadraksts

ŠONEDĒL

Sodien Valsts latviešu un krievu mākslas muzejā, Rīgā, Valdemāra ielā 10-a plkst. 14 akademiķa Vilhelma Purviša mākslas darbu izstādes atklāšana.

o Filharmonijas zālē, Amatu ielā 6, Staļina premijas laureāte Gajina Barinova vijoklkoncerts. Pie klavierēm A. Makarovs. Sākums plkst. 20.

12. janvārī LVU Filoloģijas fakultātes Zinātniskās padomes atklāta sēde fakultātes telpās Lepina ielā 32, veltīta dažiem socialistiskā realisma jautājumiem. Referēs doc. K. Krauliņš. Sākums plkst. 18.

o LPSR Mākslas akadēmijas aktu zālē plkst. 18.30 Leningradas Valsts universitātes docenta V. Brodskā lekcija «Realisms vācu mākslā» no cikla «Cīņa par realismu Rietumeiropas tēlotāja mākslā XIX gs. otrā pusē».

13. janvārī Latvijas Padomju mākslinieku savienības Mākslas vēsturnieku un kritiķu sekcijas sanāksme plkst. 19.

o Mākslas darbinieku namā, Vaļņu ielā 9, LPSR Nopelniem bagātās skatuves mākslinieces Ilgas Zvanovas radošā darba vakars. Piedalās koncert-

«Tauta un dziesma». Ar to noslēdzas plaša diskusija par masu dziesmu, kas bija izvērsusies žurnāla 1952. gada 3., 5., 6., 8. un 9. numurā. Par cik ievadrakstā izvirzītās atziņas netieša veida attiecināmas arī uz latviešu padomju komponistu jaunradi, ir vērts par to parunāt nedaudz plašāk.

Sodien mūsu Dzintārenē grūti atrast cilvēku, kas nemīlētu dziesmu. Jaunas, dzīves priecīgas dziesmas atskan gan kolchozu laukos un fabriku klubos, gan kultūras pilīs un studentu kopmītnēs. Padomju dziesma kļuvusi par neatņemamu sastāvdaļu starptautiskos festivālos un tautas svētkos, tā palīdz kolonizālajām tautām viņu nacionālās atbrīvošanas cīņā. Tieši šī iemesla dēļ partija un valdība atzinīgi atzīmē padomju komponistu dziesminieku darbu, piešķirot apmēram 40 komponistiem, dzejniekiem, atskatītiem māksliniekiem Staļina premijas un tādējādi augsti novērtēdama viņu panākumus laikmetīgās dziesmas jaunradē un propagandā. Taču tiklīdz žurnālā «Sovetskaja Muzika» izvērstā diskusijā, kā arī prakse liecina, ka komponisti dziesminieki vēl joti vāji izprot mūsdienu dzīvi, ka viņi nav kļuvuši par komunistiskās sabiedrības celāju avangardu. Tautas dziesminieki — sibirieši, Voronežas strādnieki, Arhangeļskas apgabala tautas kora dalībnieki, Maskavas apkaimes baidānisti — radījuši neskaitāmas dziesmas, kurās apdziedāta mūsdienu skaistā dzīve. Profesionālo komponistu jaunradē šai dzīvei maza loma. Pārsteidzošs ir fakts, ka, piemēram, Volgas-Donas kuģniecības kanāla svinīgajā atklāšanas koncertā bija iespējams atskaņot tikai vienu V. Zacharova dziesmu un nelielu L. Bakalova, S. Kaca, K. Līstova dziesmu svītu, kas veltīta šim izcilajam notikumam. Tālāk rakstā analizēti padomju komponistu dziesminieku atpazīstamie cēloņi, norādot, ka galvenais no tiem — nepilnīga marksistiskās estētikas izpratne. Visi tie minētie trūkumi, kā arī pēlntie pārmetumi muzikas kritiķiem, muzikas izdevniecībām, radiokomitejām un kinofilmu studijām, kas varētu ietekmēt komponistu radošo aktivitāti masu dziesmas žanrā, pelnīti attiecināmi arī uz bēdīgajiem faktiem, kuri šimbrīžam raksturo stāvokli latviešu padomju masu dziesmas jaunradē un propagandā.

No žurnāla «Sovetskaja Muzika» decembra numurā ievietotajiem galvenajiem rakstiem izstrāvo kopēja doma: tuvināt visu padomju muzikas darbinieku jaunradi tautas dzīvei, jo — Gorkija vārdiem runājot: «Tauta ir ne tikai spēks, kas rada visas materiālās vērtības — tā ir vienīgais un neizsīkstošais garīgo vērtību avots, skaistuma un daiļrades ģenialitātes ziņā pirmais filozofs un dzejnieks, kas radījis visas lielās poēmas un visu zemju tragedijas — arī pašu lielāko no tām — vispasaules kultūras vēsturi.»

O. Grāvitis